

VERSLAG

OVER HET

Bestuur en den Toestand

DER ZAKEN

van de Stad Turnhout

door het College van
Burgemeester en Schepenen aan den Gemeenteraad
in zijne zitting van 6 October 1913 voorgedragen

TURNHOUT.

BOEKDRUKKERIJ JOSEPH SPLICHAL.

VERSLAG

OVER HET

Bestuur en den Toestand

DER ZAKEN

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het College van Burgemeester en Schepenen
aan den Gemeenteraad

in zijne zitting van 6 October 1913 voorgedragen

TURNHOUT

BOEKDRUKKERIJ JOSEPH SPLICAL

Mijne Heeren,

In uitvoering van artikel 70 der Gemeentewet, hebben wij de eer UEd. hierbij verslag te doen over het Bestuur en den toestand onzer stadszaken in het afgelopen dienstjaar 1912-1913

TITEL I

Staat der Bevolking

In 1912 is onze bevolking nog aangegroeid, zoodat wij op 31 December ll. 24239 inwoners telden. Deze bestonden uit 11922 mannen en 12317 vrouwen.

Burgerlijke Stand

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN,
ECHTSCHIEDINGEN,
ERKENNING EN WETTIGING VAN KINDEREN

De jaarlijksche officiële statistiek over den gang der bevolking en de beweging van den burgerlijken stand bevat de volgende opgaven :

Van de sterfgevallen in 1912 telt men er :

	MANNEL.	VROUWEL.
Onder 1 jaar	71	57
Van 1 tot 10 jaren	40	38
Van 11 tot 15 »	2	3
Van 16 tot 20 »	4	3
Van 21 tot 50 »	23	15
Boven de 50 »	83	73
	<hr/>	<hr/>
	223	189

Totaal 412

Overleden in Januari	46
» » Februari	43
» » Maart	35
» » April	37
» » Mei	21
» » Juni	31
» » Juli	39
» » Augustus	58
» » September	35
» » October	28
» » November	19
» » December	20

Totaal 412

JAREN		GETAL		VERSCHIL
1912	1911	MANNELIJKE	VROUWELIJKE	
349	337	12	00	Geboren in meer in min
329	355	00	26	
678	692	00	14	TOTAAL
TOTAAL		GETAL		VERSCHIL
1912	1911	MANNELIJKE	VROUWELIJKE	
223	195	28	00	STERFGEVALLEN
189	183	6	00	
412	378	34	00	TOTAAL
00	00	00	00	Meerder gestorven dan geboren
266	314	00	48	Meerder geboren dan gestorven
TOTAAL		GETAL		VERSCHIL
1912	1911	MANNELIJKE	VROUWELIJKE	
15	13	2	00	DOOD GEROEHEN in de geborenen en sterfgevallen niet begrepen
16	6	10	00	
31	19	12	00	TOTAAL
<p align="center">AANKERKINGEN</p> <p>In 1912 zijn hier ter stede 16 personen overleden die geen deel van de bevolking maakten, terwijl er 12 die hier woonachtig waren, elders overleden zijn.</p> <p>Tusschen de 678 geboorten zijn er 35 onwettige kinderen, waarvan 18 mannelijk en 17 vrouwelijk.</p> <p>In 1912 zijn hier 4 kinderen geboren die geen deel der bevolking maakten ; 7 zijn er elders geboren die aan Turnhout's bevolking toevoeren.</p>				

Volgens opgaaf zijn er gestorven in 1912 tengevolge van :

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Aangeboren zwakheid	14	9
Typhuskoorts	2	1
Mazelen	19	16
Scharlakenkoorts	2	4
Kinkhoest	5	2
Brandige keelontsteking en kroep	0	1
Heerschende aandoeningen	2	2
Tuberculose der longen	14	13
Andere tuberculosen	3	0
Kanker en andere kwaadaardige gezwellen	9	8
Eenvoudige ontsteking der hersenvliezen	5	2
Congestie, bloedstortingen en hersenverweking	15	12
Organische hartziekten	22	11
Acute ontsteking der luchtpijptakken	6	7
Sleepende ontsteking der luchtpijptakken	6	4
Luchtpijpontsteking	5	7
Longontsteking	15	15
Darmontsteking, buikloop	26	14
Darmbreuken, darmverstopping	1	4
Cirrhosis van de lever	1	0
Acute nephritis en kwaal van Bright	5	4
Kraambedsongesteldheden	0	3
Ouderdom	10	15
Andere oorzaken	25	34
Ongeval	7	0
Schielijke dood en onbekende	2	0
Doodslag	0	1
Niet opgegeven oorzaken	2	0
	223	189
	412	

HUWELIJKEN.

Het getal huwelijken was 197.

ECHTSCHIEDINGEN.

Geene.

OUDERDOM DER GEHUWDEN

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Beneden de 18 jaren	1	11
Van 18 tot beneden 21 jaren	31	56
» 21 » 25 »	93	78
» 25 » 30 »	44	29
» 30 » 35 »	13	14
» 35 » 50 »	15	8
» 50 ten minste	0	1
	197	197
Totaal	394	

ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Erkend en gewettigd in de huwelijksakte	13	18
	31	

VERANDERING VAN WONING

De personen die van 1 Januari tot en met 31 December 1912 onze stad of haren buitenkring kwamen bewonen, worden onderverdeeld als volgt:

Van andere gemeenten van het rijk :	431	mannen	396	vrouwen
Van 't buitenland :	11	»	22	»
Uit Holland	1	»	2	»
Uit Groot-Brittanje en Ierland				
	443		420	
	863			

Zijn van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten van het rijk :	412	mannen,	378	vrouwen
» » koninkrijken en landen :				
» Duitsland	1	»	00	»
» Holland	3	»	10	»
» Groot-Brittanje en Ierland	1	»	0	»
» Frankrijk	2	»	1	»
» Noord-Amerika	5	»	4	»
	424		393	
	817			

Zoodat er 19 mannen en 27 vrouwen meerder zijn komen wonen dan vertrokken.

REGISTERS DER BEVOLKING

Niet min dan 698 ouderdomspensioenen werden door onze bemiddeling in den loop der maand Juli uitbetaald.

Bovendien zijn er voor 1913 nog 60 vragen gedaan, die tot heden hangende zijn gebleven.

INBURGERING.

In den loop van 1912 werd slechts een enkele verklaring van inburgering gedaan ingevolge artikel 9 der wet van 8 Juni 1909.

Er valt te bemerken dat ingevolge artikel 7 dierzelfde wet, vele personen de belgische inburgering van ambtswege verkrijgen bij het einde van hun twee-en-twintigste jaar.

REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND

Er werden door bemiddeling der Sociëteit St. Jan Francis Regis 49 uittreksels geleverd tot het voltrekken van huwelijken.

De registers blijven steeds met de meeste zorg gehouden.

TITEL II

Gemeentebestuur.

Gemeenteraad.

Op 14 October 1912 overleed alhier de heer Goelen Adriaan, in den gezegenden ouderdom van 72 jaren.

De overledene was gedurende 34 jaren lid van onzen Gemeenteraad en maakte ook deel van de afdeelingen van landbouw en openbare werken.

Hij was voorzitter van de Boerengilde en was vereerd met de Landbouwdekoratie, met de Herinneringsmedalie van Z. M. Leopold II en met de Burgerlijke Medalie van eerste klas.

In de Raadszitting van 18 November 1912 bracht de heer Burgemeester eene welverdiende hulde aan zijne nagedachtenis, en intusschen was ook een brief van rouwbeklag aan de familie Goelen gezonden.

Bij Koninklijk Besluit van 11 Januari 1913 werd

het Burgerkruis van eerste klas verleend aan den Heer Schepen Hendrickx, voor meer dan 35 jaren dienst als Gemeenteraadslid.

In zitting van den Raad van 31 Januari volgende, werden hem door den heer Burgemeester het juweel en het diploma dier onderscheiding plechtig overhandigd, terwijl de heer Voorzitter hem tevens, in naam van den Gemeenteraad, ja van gansch de bevolking gelukwenschte met die welverdiende belooning voor bijna 39 jaren dienst als Gemeenteraadslid, waaronder meer dan 6 jaren als schepen van openbaar onderwijs.

In vervanging van den heer A. Goelen, overleden, werden benoemd: in de Kommissie van landbouw, de heer C. Strymans en in de Kommissie van openbare werken, de heer W. Dielis.

In den loop van het jaar 1912 hield de Raad 11 zittingen waarin 124 verschillende punten behandeld werden.

Op 16 Januari 1913 is eene afvaardiging van den Raad dezes gelukwenschen gaan aanbieden aan den Weledelen Heer Baron van de Werve en van Schilde, die bij Koninklijk Besluit van 16 December 1912 tot Gouverneur der Provincie benoemd werd.

De afvaardiging bestond uit de heeren V. Van Hal, Burgemeester; Fr. du Four, H. Van Genechten, H. Huybrechts, schepenen; R. Caron, Jos. Dierckx-Van Pelt, Jos. Kruyfhooft, Alf. Verwaest, leden en Jos. Van Damme, secretaris.

Te dier gelegenheid drukte de Heer Burgemees-

ter den wensch uit, den Weledelen heer Gouverneur een officieel bezoek aan onze stad te zien brengen, welk bezoek door dien Hoogen Ambtenaar gaarne beloofd werd. De dag voor dat officieel bezoek is tot heden nog niet bepaald.

College van Burgemeester en Schepenen.

Zonder verandering.

Personeel en inrichting der Bureelen.

Zonder verandering.

Gemeenteontvangst.

Zonder verandering.

Kiezerslijsten.

De kiezerslijsten voor 1914-1915, op 31 Augustus voorloopig gesloten, geven den volgende uitslag:

KIEZERS	met 1 stem	met 2 stemmen	met 3 stemmen	met 4 stemmen
Voor den Senaat 4004	2768	673	563	
Voor de Provincie 4004	2768	673	563	
Voor de Kamer 4839	3546	702	591	
Voor de Gemeente 3739	2723	443	256	317

De Kiezerslijsten voor den werkrechtensraad, voor

het tijdvak 1913-1916, door het Schepencollege gesloten op 1 Mei 1912 bevatten :

- 361 kiezers-hoofden van onderneming.
- 2443 kiezers-werklieden buiten de kantennijverheid.
- 1048 kiezers-kantwerksters.
- 99 kiezers-bedienden.

Gezwoornen

De herziene lijst der personen, bevoegd om als Gezwoornen te zetelen, bevat dit jaar 86 namen.

Kiezingen.

In uitvoering van art. 141 der wet van 15 Mei 1910 en van het Koninklijk Besluit van 26 Januari 1912 moest op Zondag, 30 Maart 1913 de kiezing plaats hebben voor de werkelijke en plaatsvervangende leden van den werkrechtensraad te Turnhout, samengesteld uit eene Kamer voor werklieden en eene voor bedienden.

De Kamer voor bedienden bevat slechts een enkele groep, terwijl de Kamer voor werklieden onderverdeeld is in de tien volgende groepen :

1. Bijhorige takken der kleedernijverheid ;
2. Verschillende nijverheids- en handelsbedrijven apothekers, tuinbouwers, haarkappers.
3. Bouwnijverheid ;
4. Aardewerksnijverheid ;
5. Papier- en Kaartennijverheid ;
6. Voedselnijverheid ;
7. Tabaknijverheid ;
8. Bedrijven van spinnerij en de weverij ;
9. Boeknijverheid ;
10. Bedrijven van de grof- en kleinsmederij.

Daar slechts een enkele lijst van kandidaten regelmatig was voorgedragen, werden de volgende leden als gekozen uitgeroepen :

A. VOOR DE KAMER VAN WERKLIEDEN.

I. ALS WERKELIJKE LEDEN-HOOFDEN VAN ONDERNEMING:

- Groep 1 { Verwaest Alfons, kantfabriekant, Turnhout.
Van Hilst Ferdinand, schoenfabrikant, Herenthals.
- Groep 2 { De Langh Albert, horlogemaker, Turnhout.
Van Sas Willem, instrumentmaker, Turnhout.
- Groep 3 { Neefs Jozef, aannemer, Turnhout.
Goris Ferdinand, meester-schrijnwerker, Turnhout.
- Groep 4 { Wouters Eduard, steenfabrikant, Beersse.
Dierckx Leon, Beheerder Cimentfabriek, Turnhout.
- Groep 5 { De Somer Jan, fabriekbestuurder, Turnhout.
Vanden Bosch Willem, fabriekbestuurder, Turnhout.
- Groep 6 Gys August, koffiebrander, Turnhout.
- Groep 7 Maes Petrus, sigarenfabrikant, Arendonck.
- Groep 8 Van Genechten August, fabrikant, Herenthals.
- Groep 9 Proost Henri, fabriekbestuurder, Turnhout.
- Groep 10 Janssens August, constructeur, Turnhout.

II. ALS PLAATSVERVANGENDE LEDEN-HOOFDEN VAN ONDERNEMING :

- Groep 1 Adriaensen Eduard, meester-kleermaker, Turnhout.

- Groep 2 Dierckx Alfons, koopman, Turnhout.
Groep 3 Croenen August, aannemer, Turnhout.
Groep 4 Michielsén René, steenfabrikant, Ryckevorsel.
Groep 5 Standaert Hendrik, fabriekbestuurder, Turnhout.
Groep 6 Peeters August, brouwer, Turnhout.
Groep 7 Pelckmans Henri, sigarenfabrikant, Turnhout.
Groep 8 Claesen Edmond, tijkfabrikant, Oud-Turnhout.
Groep 9 Van Eeckert Emiel, drukker, Turnhout.
Groep 10 Peeters Frans, smid, Turnhout.

III. ALS WERKELIJKE LEDEN-WERKLIEDEN :

- Groep 1 { Leysen Alfons, schoenmaker, Herenthals.
Thys Maria Philomena, kantwerkster, Turnhout.
Groep 2 { Janssens Gerard Frans, treinwachter, Turnh.
Adriaensen Bernard Jozef, gaswerker, Turnh.
Groep 3 { Van Eyck Jozef Frans, timmerman, Turnhout.
Baelus Emiel, metsér, Herenthals.
Groep 4 { Janssen Frans Jan, steenbakkérs-gast, Turnh.
Versmissen Karel, steenbakkérs-gast, Vos-selaer.
Groep 5 { Claessens Henri, papierbewerker, Turnhout.
Lavrysen Jan Cornelis, papierbewerker, Turnhout.
Groep 6 Maes Henri Frans, broodbakker, Turnhout.
Groep 7 Spoomans August, tabakbewerker, Aren-donck.
Groep 8 Bertels Adriaan Ferdinand, wever, Turnhout.
Groep 9 Thielemans Willem, letterzetter, Turnhout.

- Groep 10 Dierckx Jos. J. B., moeleerder, Turnhout.

IV. ALS PLAATSVERVANGENDE LEDEN-WERKLIEDEN :

- Groep 1 Aerts Jozef Maria Frans, kleermaker, Turnh.
Groep 2 Brouwers Ferd Jac., werkman, Turnhout.
Groep 3 Lenaerts Jan Bapt. Maria, schilder, Turnhout.
Groep 4 Van de Walle Karel, steenbakkérs-gast, Ryckevorsel.
Groep 5 Adriaensen August Jac., papierbewerker, Turnhout.
Groep 6 Sneyers Adriaen Jozef, brouwers-gast, Turnh.
Groep 7 Ravers Henri Frans, tabakbewerker, Turnh.
Groep 8 Vissers Jozef Frans, oud-wever, Herenthals.
Groep 9 De Bondt Jozef Jan, boekbinder, Turnhout.
Groep 10 Stabel Jan Antoon, metaalbewerker, Turn.

B. VOOR DE KAMER VAN BEDIENDEN :

I. ALS WERKELIJKE LEDEN HOOFDEN VAN ONDERNEMING :

du Four Frans, nijveraár Turnhout en Verwaest Karel, houthandelaar, Turnhout.

II. ALS PLAATSVERVANGEND LID-HOOFD VAN ONDERNEMING :

De Somer Paul, nijveraár, Turnhout.

III. ALS WERKELIJKE LEDEN-BEDIENDEN :

Peeters Jozef en Schoeters Jozef, bureelbedienden, Turnhout.

IV. ALS PLAATSVERVANGEND LID-BEDIENDE :

Van Elsacker Corneel, reiziger, Turnhout.

Al-de gekozenen hebben hunnen eed afgelegd in handen van den ouderdomsdeken en zijn derhalve behoorlijk aangesteld.

De heer Fleerackers Alfons, bijgevoegd Griffier bij de Rechtbank van eersten aanleg alhier, werd tot Griffier van den Werkrechtersraad benoemd bij koninklijk besluit van 15 Juli 1913.

De Raad, welke zich onledig houdt met het opmaken zijner begrooting en van zijn reglement van inwendige orde zal dus eerlang zijne zittingen kunnen beginnen.

Door het overlijden van den heer Fr. De Roover, provincieraadslid te Beersse, moest op 15 Juni l.l. in dezès vervanging worden voorzien.

Daar er geen strijd was, werd de kandidaat, Mijnheer Wouters Jos. Edouard, burgemeester te Beersse, als titelvoerend Provincieraadslid uitgeroepen op 31 Mei 1913.

Gemeentegoederen.

De verkoop van 10 1/2 hectaren naakten grond ter streke « Nieuwboschen », bracht op fr. 4835.10.

De twee nieuwe schoollokalen in de Prinsenstraat zijn thans voltrokken.

Op de open plaats achter het stadsgebouw ter Grootte Markt werden nieuwe stallingen gebouwd voor den Reinigheidsdienst en de begrooting van 1914 voorziet het noodige krediet voor de veranderingen aan gemeld stadsgebouw toe te brengen.

Er werd dit jaar door den heer landmeter. Van Damme overgegaan tot de afpaling van onzen eigendom ter streke « uitspreidingsveld ».

TITEL III

Gemeentekomsten

Ontleding der gemeenterekening van 1912 en waardeering der voorloopige begrooting van 1914.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN

A. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening	Begrooting
Overschot der gewone ontvangsten van vorige jaren	155022,35	90196,37.
Huurprijzen van stadseigendommen	245.—	205.—
Grasverpachting op het gemeentekerkhof	30.—	30.—
Verkoop van hooigras, klaver, enz.	1362,25	2000.—

Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.

7 bijvoegelijke centiemmen voor 10 jaren.	6631,03	6000.—
7 opcentiemmen voor 15 jaren	9208,46	8500.—
4 opcentiemmen voor 10 jaren	5261,97	4700.—
5 opcentiemmen voor 10 jaren	6577,47	6000.—
6 opcentiemmen voor 52 jaren	5683,76	5200.—
15 opcentiemmen voor 25 jaren	19732,47	18500.—
3 opcentiemmen voor den dienst der wegenis	4162,39	3600.—
Schoolgelden in de lagere gemeente- en aangemomene scholen	450.—	350.—
Schoolgelden in de gemeente en aangenomen bewaarschool	207.—	150.—
Belasting op paarden, ossen en ezels	5953,60.—	5000.—
Id. op rijtuigen, op veeren of riemen, automobiels en motorrijwielen	5350.—	4500.—
Kohier van prestatien tot onderhoud der buurtwegenis	4678,52	4400.—

	Rekening.	Begrooting
Belasting op het bebouwd kadastraal inkomen, lusthuizen en nijverheidsgebouwen 10 o/o .	43836.50	42000.—
Bijkomende belasting id. id., 5 o/o .	21918.25	21000.—
Belasting op draaiorgels, tenten, danszalen, enz.	11262.98	9000.—
Keurrechten op het slachtvleesch .	3710.10	3600.—
Opbrengst van het ontsmettingstoestel .	448.—	200.—
Vergunningen van grond voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof .	2040.—	2000.—
5 opcentiemen gedurende 66 jaren .	6577.47	6000.—
Staangelden in de overdekte hal der Botermarkt .	3345.80	2500.—
Gevelgeld, voor- en achtergevels .	39469.50	38000.—
3 o/o bebouwd kadastraal inkomen .	13150.95	12500.—
Staangelden ter markt .	5168.30	4600.—
Beweegkrachten en hittingsoppervlakte	6602.17	6000.—
Balkons .	1341.—	1200.—
10 opcentiemen op grondlasten en personeel	9472.91	9000.—
Kadastraal inkomen nieuwe gebouwen .	6423.20	4500.—
Belasting op de Pianos .	1765.—	1500.—
Belasting op de danszalen .	1222.99	1200.—
10 opcentiemen op de drie grondslagen gedurende 66 jaren .	13154.95	12500.—
<i>Andere gewone ontvangsten :</i>		
Aandeel in het gemeentefonds (wet 18 Juli 1860)	125099.62	124000.—
Id. id. id. (wet van 19 Augustus 1889)	26184.08	24000.—
Toelaag Staat voor stads-teekenschool .	2333.—	2333.—
Id. Provincie id. .	1113.—	1141.—
Toelaag Provincie voor de stads-muziekschool	1300.—	1300.—
Id. Staat id. .	1300.—	1300.—
Toelaag Staat voor het lager onderwijs .	33832.50	42332.50
Id. Provincie — .	4500.—	6284.—
Id. Staat voor den dienst der bewaarscholen .	3600.—	3600.—
Toelaag Staat voor de huishoudingsklas bij stadsmeisjesschool 2/5 .	410.—	410.—
Toelaag Provincie voor de gemeentelijke huishoudingsklas 1/4 .	256.—	256.25
Eerste dividend van den buurtspoorweg Antwerpen-Hoogstraeten-Turnhout	6370.—	6370.—
Tweede dividend id. id.	2390.39	2200.00

	Rekening	Begrooting.
Dividend van het vermeerderd kapitaal op zelfde lijn .	1610.—	1610.—
2 ^e Dividend id. id. .	604.16	600.—
Dividend van de tweede vermeerdering van kapitaal .	2599.24	1890.—
Dividend buurtsp. Turnhout-Arendonck	4872.19	4445.—
Div. buurtsp. Turnhout-Moll-Westerloo.	4504.99	4488.—
Id. id. Eynthout-Sichem .	204.77	204.—
Id. id. Turnhout-Hoogstraeten .	2654.02	2579.—
Id. vermeerderd kapitaal .	395.64	385.—
Id. id. Turnhout-Gheel (vaart) .	1696.88	1435.—
Id. id. vermeerderd kapitaal .		195.—
Id. id. Turnhout-Poppel (grens) .	564.90	770.—
Opbrengst der akten van den burgerstand	143.62	125.—
Militaire logementen enz. .	15.36	1000.—
Aandeel van Staat en Provincie in de onderhoudswerken van den buurtsteenweg op Thielen .	1134.32	982.56
Wedergaaf door de boordeigenaars voor ambtshalve ruiming der rivieren en waterloopen .	386.79	500.—
Verschillende ontvangsten, intresten der spaarkas, enz. .	21148.26	6000.—
Opbrengst der waterleiding .	23297.51	18000.—
Opbrengst der belasting op de stoepen .	14368.28	14300.—
Id. op de Kinemavertooningen .	1180.—	1000.—
Id. op de concertherbergen .	110.—	100.—
Id. op het openen van nieuwe drankhuizen .	»	500.—
Opbrengst der rioolaansluitingen .	»	2000.—
B. BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.		
Overschot der vorige dienstjaren .	62075.55	30638.31
Gebeurlijke tusschenkomst van Staat en Provincie in nieuwe gezondheidswerken en werken van openbaar nut .	7140.48	65674.79
Andere buitengewone ontvangsten .	33965.02	»
Te nemen op de laatste leening .	150.000.—	35.000.—
Totaal fr.	253181.05	131313.10

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

A. Gewone.

	Rekening	Begrooting
1. Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur	39696.28	46386.10
2. » Publieke veiligheid en gezondheidsgesteltenis	59497.97	62114.—
3. » Gemeentewerken	61431.61	72765.12
4. » Handel en scheepvaart	—	—
5. » Kazerneering, logement en militaire transporten	15.36	1000.—
6. » Openbare Weldadigheid	82826.65	75245.97
7. » Eeredienst	7941.67	7600.—
8. » Openbaar onderwijs	107036.34	125987.93
9. » Schoone kunsten	11749.86	12560.—
10. » Gevestigde schuld	125567.34	127348.59
11. » Regelingen	1210.34	1800.—
12. » Herhalingen	—	—
13. » Vrijwillige uitgaven	33045.19	7950.—
14. » Verschillende uitgaven	3359.04	4350.—
Totaal fr.	533377.65	545107.71

B. Buitengewone.

Nieuwe werken en bijzondere uitgaven.

1. Openbare werken van allerlei aard uit te voeren met het bedrag der buitengewone ontvangsten	244950.89	129762.—
Totaal fr.	244950.89	129762.—

UITKOMST DER BEGROTING VAN 1914

door het College voorgedragen.

Gewone dienst

Ontvangsten	fr. 619227.18
Uitgaven	» 545107.71
Overschot.	fr. 74119.47

Buitengewone dienst

Ontvangsten	131313.10
Uitgaven	129762.00
Overschot	fr. 1551.10

Leeningen.

De begrooting van 1914 voorziet eene som van 1672.50 frank voor betaling der uitgelote en niet aangeboden titels en de achterstallige intrestkoepons der stadsleening van 1899.

Finantiële gesteltenis.

Het blijkt uit de nedergelegde stadsrekening over 1912, dat de gewone middelen voor dat jaar meer dan toereikend waren om de uitgaven van zelfden aard te bestrijden.

Wij voorzien eene groote vermeerdering van uitgaven voor den gewonen dienst van het lager onderwijs, in verband met de neergelegde nieuwe schoolwet.

In 1912 gaf een opcentiem op de drij grondslagen der rechtstreeksche belastingen:

Voor de grondlasten	fr. 520.35
Voor het personeel	fr. 426.90
Voor het Patentrecht	fr. 305.80

Het geheele bedrag der ontvangene opcentiemen op 's Rijks belastingen was 86246.97.

Rekenplichtigheid.

BEGROTING 1913.

De stedelijke begrooting voor 1913, in Raadzitting van 20 December 1912 vastgesteld, werd door

de Bestendige Deputatie des Provincieraads goed-gekeurd op 20 Maart 1913 en bepaald, te weten :

De buitengewone ontvangsten op *fr.* 172529.33
De buitengewone uitgaven op *fr.* 169814.85

Overschot *fr.* 2714.48

De gewone ontvangsten op . . . *fr.* 654817.46
De gewone uitgaven op . . . *fr.* 609998.48

Batig slot *fr.* 44818.98

De algemeene ontvangsten, ter som
van *fr.* 827346.79
De algem. uitgaven ter som van *fr.* 779813.33

Het algemeen batig slot *fr.* 47533.46

REKENING OVER 1912.

De nedergelegde rekening over het dienstjaar 1912 bedraagt :

In buitengewone ontvangsten . *fr.* 253181.05
In buitengewone uitgaven. . . *fr.* 192518.20

Met een overschot van *fr.* 60662.85

In gewone ontvangsten. . . . *fr.* 717665.69
In gewone uitgaven *fr.* 533377.65

Met een batig slot van *fr.* 184288.04

Pensioenkas der toegevoegden.

Volgens opriame van den staat dezer onderstandskas op 31 December 1912, bezat deze een kapitaal van 38726.98 fr.

De dienst bedroeg :
In ontvangsten. *fr.* 2880.99
In uitgaven. *fr.* 1554.50

Goed slot *fr.* 1326.49

In zitting van 10 Februari 1913 besliste het Komiteit van Beheer met gemeld overschot drie titels der Stadsleening van 1899 aan te koopen.

TITEL IV

LIEFDADIGE GESTICHTEN

Bureel van Weldadigheid

Het mandaat van den heer Versteylen Jos. uit-tredend lid, werd voor vijf jaren vernieuwd in de zitting van 20 December 1912 en de Deputatie nam kennis van die vernieuwing in hare zitting van 14 Februari 1913. Op 31 October 1912 vierde gemeld lid zijn 25-jarig jubelfeest, waarvan 18 jaren als voorzitter. Te dier gelegenheid werd hem door zijne medeleden, met secretaris en ontvanger, in eene plechtige feestzitting een bronzen kunststuk aangeboden, de liefdadigheid verbeeldende.

Geneeskundige dienst.

Hierin is geene verandering geschied.

Giften en legaten.

Buiten de gewone en verplichtende giften bij het bekomen van vergunningen op het gemeentekerkhof, zijn er geene bijzondere giften of legaten ontvangen.

Roerende en onroerende goederen.

Zonder verandering.

Afleg en aanleg van kapitalen.

Wij ontvingen 510 fr. voor aandeelen van vergunningen op het kerkhof en 3000 fr. voor uitgelote stadsobligatiën. Voor die sommen werden titels aangekocht der Belgische schuld 3 % 2^e reeks.

Rekendienst.

REKENING 1912.

Ontvangsten	fr. 82191.91
Uitgaven.	fr. 42471.82
	<hr/>
Overschot	fr. 39720.09

BEGROOTING 1913.

Ontvangsten	fr. 57799.70
Uitgaven.	fr. 55921.19
	<hr/>
Overschot	fr. 1878.51

Onderstanden, uitdeelingen.

Wij ontleenen aan de rekening van 1912 eenige bijzondere cijfers die over den dienst van het bureel laten oordeelen. Zoo werden uitgegeven :

In geld	fr. 3313.44
In brood	fr. 6136.40
In kleederen en beddengerief	fr. 1351.21
Aan geneesmiddelen	fr. 4291.70
Aan jaarwedden der geneesheeren	fr. 4100.00
Aan mondkosten der bestedingen	fr. 10961.34
Aan huishuren	fr. 2000.00

Het algemeen bedrag der hulp gelden uit de stadskas beliep tot 26670 fr.

Er werden ondersteund in 1912 :

Bestendig, 199 huisgezinnen met 86 kinderen.

Tijdelijk, 143 » » 227 »

5 kinderen elders geplaatst en 2 ouderlingen in andere gemeenten verblijvende.

Betwistbare zaken.

Geene.

Godshuizen.

Het mandaat van den Heer L. Boone werd voor 5 jaren vernieuwd in zitting van 3 December 1912, goedgekeurd op 20 December volgende.

De eerw. H. Glénisson overleed op 16 April 1913.

In zitting van 4 Juni werd de Heer Verwaest Alph. voorgesteld als Lid van de Kommissie in vervanging van den E. H. Glénisson. De Heer Verwaest werd benoemd in de Gemeenteraadszitting van 24 Juni 1913.

Roerende en onroerende goederen.

Men wacht op de goedkeuring van onze beraaming van 15 April 1913, strekkende om 21 aren

15 cent. grond te koop van de St-Pieterskerk, zijnde perceel O/608^h gelegen te Turnhout.

Deze operatie denkt de kommissie ten voordeele van beide belanghebbende gestichten.

Giften en legaten.

Door den heer Mesmaekers Joseph Is. L. Mar. fr. 1000.— ter intentie van wijlen den Eerw. Heer Glénisson, zijnen oom, Lid van de kommissie der Godshuizen en overleden te Turnhout, op 16 April 1913.

De Heer not. Dierckx gaf namens wijle den heer Jan Van Loco :

Aan het Godshuis : hetgeen voor het Gesticht kon dienen van zijne meubelen en huisraad.

Aan het Gasthuis : zijnen voorraad wijn.

Rekendienst

De begrooting voor 1913 houdt in :

	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 46178.56	44195.92	1982.64
Godshuis	fr. 58493.54	54432.42	4061.12
Begijnhof	fr. 54926.93	54898.82	28.11

De rekeningen over 1912 sluiten in :

	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot
Gasthuis	fr. 50943.85	35666.41	15277.44 te kort
Godshuis	fr. 35561.70	38859.70	3298.—
Begijnhof	fr. 22737.90	23601.38	863.48

De prijs van den onderhoudsdag in het gasthuis bleef 1.73 fr.

Betwistbare zaken

Geene.

Begijnhof

In de fondatie werden 2 begijnen opgenomen. Ter infirmerij werden 5 begijnen verpleegd en in het convent verbleven 4 zusters.

Gasthuis

24 Zusters blijven gelast met den dienst der ziekenverpleging.

Werden verpleegd :

Lastens de stad	265 personen.
Lastens andere gemeenten	8 personen.
Lastens den Staat	1 persoon.
Voor hunne penningen	216 personen.

Samen : 490 personen.

Godshuis

Het gemiddeld getal bestedingen was 120, gehuwden inbegrepen. Er blijven 10 zusters in het gesticht gebezigd.

De stadstoelaag bedroeg in 1912 fr. 8464.56

Bij Koninklijk Besluit van 27 December 1912 is de Weezenkas wettelijk erkend. Deze maatschappij werd ingesteld om aan de weezenkinderen een ouderdompensioen te bezorgen. Jaarlijks zal voor elk

kind fr. 3.— gestort worden, voor in genottreding van hun pensioen op 60 jarigen ouderdom.

Op 3 februari 1913 vierden de ouderlingen Leysen-Van Sas hunne diamanten bruiloft. Gansch het gesticht was dien dag in feest en de Jubilarissen ontvingen geschenken van familie, Stad en Godshuizen.

Op 27 Mei vierde men het Gouden Jubelfeest van de twee zusters, Basilia en Frederica, beide meer dan 50 jaren in het klooster en lange jaren werkzaam in het Godshuis. Het gesticht was dien dag in feest en bij het middagmaal waren genoodigd de leden van de Kommissie der Godshuizen benevens de geestelijke Overheid en de familie der Jubilarissen.

Zinneloozen en blinden

Zonder verandering.

Bedelaarswerkhuizen

In de landbouwcolonie te Merxplas werden gemiddeld 41 bedelaars opgenomen.

De onderhoudskosten lastens de stad (1/3) bedroegen frs. 2980.24.

Te Wortel werden 6 personen geplaatst, voor wie betaald werd frs. 1327.18.

Weldadigheidsscholen

Het gemiddeld getal te Namen, Moll, Ruysselede, St. Hubert en Gent was 13 personen, wier onderhoud fr. 3006.50 kostte.

TITEL V

EEREDIENST.

Geestelijkheid.

Op 16 April 1913 overleed de eerw. Heer Victor Glénisson, Bestuurder van het H. Graf alhier. Hij werd vervangen door den Eerw. Heer Janssens, vroeger Leeraar in het Seminarie te Hoogstraeten.

KERKFABRIEKEN.

Rekeningen — 1912.

A. — ST. PETRUS-KERK.

Ontvangsten	fr.	22224.03
Uitgaven	fr.	22063.38
		<hr/>
	Overschot fr.	160.65

B. — O.-L.-VROUW TE SEVERDONCK

Ontvangsten	fr.	712.47
Uitgaven	fr.	676.23
		<hr/>
	Overschot fr.	36.24

C. — H. HART VAN JESUS.

Ontvangsten	fr.	18310.65
Uitgaven	fr.	15458.15
		<hr/>
	Overschot fr.	2852.50

Begrootingen — 1913.

A ST. PETRUS-KERK.

Ontvangsten	fr.	19604.54
Uitgaven	fr.	18200.79
		<hr/>
Overschot	fr.	1403.75

B. — O.-L.-VROUW TE SEVERDONCK.

Ontvangsten	fr.	722.89
Uitgaven	fr.	683.73
		<hr/>
Overschot	fr.	39.16

C. — H. HART VAN JESUS.

Ontvangsten	fr.	29977.69
Uitgaven	fr.	17625.30
		<hr/>
Overschot	fr.	12352.39

Roerende en onroerende goederen.

Ingevolge de bekomene machtiging op een algemeen plan, werden door de kerkfabriek van het H. Hart wederom verschillende perceelen grond rondom de kerk verkocht aan zeer voordeelige prijzen. Namens de Kerkfabriek van Sint-Pieter werden verkocht: 1° een perceeltje grond van ongeveer 25 1/2 centiaren aan de St-Theobalduskapel, aan den heer Louis Peeraer, smid, mits frs. 523.30 en een perceel grond van 21 aren 25 centiaren gelegen in de Kruisbergstraat, aan het Bestuur der Godshuizen alhier, voor de somme van frs. 4781.25

Giften en legaten

Geene.

Kapitalen.

De opbrengst der verkooping van gronden door de Kerkfabriek van het H. Hart wordt steeds gebruikt tot afkorting der aangegane leening voor het bouwen der kerk. Er is eene uitzondering gemaakt voor het perceel grond verkocht aan den Heer Alfons Machielsen, waarvan de opbrengst gebruikt zal worden tot uitbetaling van het saldo verschuldigd aan den Heer Uytterhoeven, aannemer der Kerk, die eene som eischte van frs. 31517.44 en bij vonnis der Rechtbank van Turnhout; van 5 December 1912 slechts frs. 2452.— bekwam, met de vervallen intresten.

TITEL VI.

Openbaar Onderwijs

College van Humaniteiten.

Ons bloeiend Sint Jozefs College, bestuurd door de eerwaarde Paters Jezuïeten, telde voor het schooljaar 1912-1913 eene bevolking van 548 leerlingen, verdeeld in 311 inwonenden, 157 externen en 80 apostolieken.

De humaniora werden gevolgd door 398 leerlingen, terwijl de voorbereidende klassen door 150 jongelingen werden bijgewoond.

Staatsmiddelbare school.

Gedurende het Schooljaar 1912-1913 groeide de schoolbevolking weer aan: er werden 322 leerlingen ingeschreven, waarvan 96 voor de drie hogere en 226 voor de zes lagere klassen. Die groote bevolking van de middelbare afdeeling noodzaakte de benoeming van een vierden regent. Deze nieuwe plaats is thans bekleed door Mr Frans Dierckx, destijds Regent te Ath.

De heeren onderwijzers Bosmans en De Brouwer hebben, om gezondheidsredenen, een verlof van enkele maanden moeten vragen en werden tusschentijds vervangen door de heeren Van Loock en De Ceulaer.

Na 31 jaren met de leiding onzer Middelbare School gelast te zijn geweest, heeft de heer Bestuurder Senden zijn ontslag genomen en zijne rechten op pensioen doen gelden.

Op de plechtige prijsuitdeeling van dit jaar heeft de Achtbare Bestuurder in het openbaar zijne eerbiedige afscheidsgroeten gebracht aan de heeren Voorzitter en Leden van het Besturend Bureau en in de School zelve had ook een plechtig afscheidsfeest plaats met het leerarenkorps en de leerlingen.

De Heer Senden, die hier de algemeene achting geniet, mag verzekerd wezen dat hij de beste en aangenaamste herinneringen achterlaat bij allen die met hem tijdens zijn langdurig Bestuur eenigen omgang moesten hebben.

Wij geven hier een overzicht van de verschillende Bestuurders die elkander hebben opgevolgd sedert het ontstaan der school in 1852:

Mr Sanders	gedurende 10 jaren	(1852—1862).
Mr Arents	» 10 »	(1862—1872).
Mr Lust	» 2 »	(1872—1874).
Mr Nauwelaerts	» 2 »	(1874—1876).
Mr De Schacht	» 6 »	(1876—1882).
Mr Senden	» 31 »	(1882—1913).

De heer Senden wordt als Bestuurder opgevolgd door den heer Verachtert, thans Regent te Brugge, terwijl de heer Daloze, thans regent alhier tot Bestuurder der Middelbare School van Binche benoemd is. De heer Bosmans, thans onderwijzer, wordt Regent alhier en wordt vervangen door M. Van Hoof.

Uitslag van den Algemeenen Prijskamp.

LETTERKUNDIG GEDEELTE

Afdeeling A :

457 mededingers.

3^e prijs. Hinneman Joris, met 74 punten op 100.

Afdeeling B :

123 mededingers.

4^e Eervolle melding: (9^e plaats), Van Tongerloo Jozef met 60 punten op 100.

Afdeeling C:

137 mededingers.

Genoemd, (5^e plaats) Wauters Eugeen met 65 punten op 100. Volders Cyrille met 55 punten.

WETENSCHAPPELIJK GEDEELTE

Afdeeling C:

137 mededingers.

Genoemd Volders Cyrille met 55 punten.

Vrij middelbaar onderwijs.

Sint Victor houdt zijn vroegeren bloei staande. Gedurende 't Schooljaar 1912—1913 werd het onderwijs aan 516 leerlingen gegeven. Van dat getal waren er 335 opgeschreven als internen en 't externaat telde 226 leerlingen. In de hooger middelbare afdeeling werden de leergangen door 13 studenten gevolgd, en 29 volgden de lessen der vak-school.

De uitslagen door de leerlingen dit jaar in de verschillende examens behaald zijn buitengewoon. Negen studenten gelukten er in zich te doen aanneemen bij het beheer van Posten en Ijzeren wegen, en twee legden met onderscheiding en groote onderscheiding het ingangsexamen af aan de Leuvense Hoogeschool.

In de Kostschool van het H. Graf telde men in het afgelopen schooljaar 84 inwonende leerlingen en 368 externen. De voortdurende aangroei der schoolbevolking heeft de vergroting der lokalen vereischt en een prachtig nieuw gebouw werd op de Patersplein opgetrokken.

In de Middelbare Normaalafdeeling van dit bloeiend Gesticht heeft de Jury in Augustus II. voor de eerste maal de uitgangsexamen afgenomen. De drie leerlingen die zich voorstelden bekwamen allen de onderscheiding. Vier andere leerlingen ondergingen met goed gevolg het overgangsexamen en acht kandidaten zijn ingeschreven, voor de aanstaande ingangsexamen.

Lager Onderwijs

A. GEMEENTESCHOLEN.

In het personeel der gemeentjongensschool kwam geen verandering.

De twee nieuwe klassen in de Prinsenstraat zullen tegen 1. October 1913 gereed zijn.

In den algemeenen wedstrijd van godsdienst tusschen de lagere scholen van het Aartsbisdom werden 5 leerlingen bekroond, waarvan 1 met eere-diploma, 3 met eene zeer eervolle- en 1 met eene eervolle melding.

De goedgekeurde lijsten voor het Schooljaar 1912—1913 bevatten 302 leerlingen.

In de Gemeentemeisjesschool waren voor gemeld schooljaar 217 leerlingen ingeschreven.

Bij Koninklijk Besluit van 26 Mei 1913 bekwam Mevrouw Fleerackers-De Wit, Hoofdonderwijzeres, de burgerlijke medalie van eerste klas voor meer dan 25 jaren dienst.

Op 15 Februari ll. is Mejuffer Marie De Keuster, gewezen hulponderwijzeres, na eene langdurige ziekte, godvruchtig in den Heer ontslapen.

Zij werd opgevolgd door Mejuffrouw Josephina Van Ael, die reeds dienst deed als voorloopige onderwijzeres.

B. AANGENOMEN SCHOLEN.

De aangenomen jongensschool telde 975 leerlingen in het afgelopen schooljaar.

43 leerlingen namen in 1913 deel aan den prijskamp in Godsdienst tusschen de lagere scholen van het Aartsbisdom: allen werden bekroond, waarvan 17 een eerediploma behaalden met punten verschillende van 99 1/2 tot 90, op een totaal van 100 punten; 18 wonnen een diploma met punten verschillende van 88 tot 80 op 100; en 8 eene zeer eervolle melding met punten verschillende van 78,5 tot 65 punten op 100.

Op 15 September 1912 werd tot onderwijzer in bovengenoemde school benoemd Mr Frans Kempnaers, gediplomeerd van de middenjury van Gent, in vervanging van Mr L. Embrechts, die te Lichtaert tot hoofdonderwijzer werd benoemd in de gemeenteschool. Mr Fr. Kempnaers trad in dienst op 1 October 1912.

Op 17 September 1912 werd in de aangenomen jongensschool als hulponderwijzer benoemd Mr Frans Van Eyck, gediplomeerd leerling der Normaalschool van Mechelen, in vervanging van Mr Van de Gender Frans, die, op 3 October, tot het middelbaar onderwijs is overgegaan.

Op 31 Maart 1913 verliet Mr Frans Kempnaers de aangenomen school, om als hulponderwijzer te treden in de gemeenteschool te Bouwel en is slechts op 16 Augustus 1913 vervangen door Mr Emiel Van de Gender, gediplomeerd leerling der Normaalschool van Mechelen.

Bij Koninklijk Besluit van 17 April 1913 is de Burgerlijke Medalie van eerste klas verleend aan den heer Wijgerde Frans, voor meer dan 25 jaren dienst.

In de aangenomen gemengde school bestuurd door Mejuffrouw Ph. Moerman waren 632 kinderen ingeschreven, waarvan 555 meisjes en 77 jongens.

Bij Koninklijk Besluit van 17 April 1913 bekwam de onderwijzeres Mejuffer Goossens Elisa, de burgerlijke medalie van eerste klas, voor meer dan 25 jaren dienst.

Mejuffer Marie Moerman, onderwijzeres, werd op hare vraag op pensioen gesteld en voorloopig vervangen door Mejuffer Lydia Bogaert, die reeds verschillende tusschentijdige diensten gedaan had.

De aangenomen gemengde school te Sevendonck telde 81 leerlingen en de aangenomen meisjesschool van het H. Hart 339 leerlingen.

Uit de Stadsrekening van 1912 blijkt dat wij de volgende toelagen ontvingen:

Van den Staat voor het lager onderwijs frs. 33832,50 waarin begrepen frs. 3312,50 voor tuschenkomst van de helft in de wettelijke verhoogingen van jaarwedden.

Van de Provincie voor 't lager onderwijs fr. 4500.

Van den Staat voor den dienst der bewaarscholen frs. 3600.

Integendeel werden de volgende toelagen uit de Stadskas verleend:

Aangenomen jongensschool . . .	fr.	33867.20
Aangenomen meisjesschool . . .	fr.	21530.00
Aangen. meisjesschool H. Hart . . .	fr.	8001.00
Aangenomen gemengde school te Sevendonck	fr.	2800.00

Bewaarscholen.

In de gemeentebewaarschool werd Mejuffer Clara Thys, van Turnhout benoemd als opvolgster van Juffrouw van Ael die naar de lagere afdeling overging.

De schoolbevolking bedroeg 130 kinderen; wij verleenden eene toelaag van frs. 3890 aan de aangenomen bewaarschool van de Herenthalsstraat en eene van fr. 2500 aan degene van het H. Hart.

Huishoudklassen.

De verschillende huishoudklassen zijn in vollen bloei en bewijzen groote diensten aan onze Turnhoutsche bevolking.

In de gemeentehuishoudklas werd Mejuffer Maria De Keuster, overleden, opgevolgd door Juffrouw Philomena, Dyckmans.

De onkosten bedroegen fr. 1025. Wij verleenden daarenboven eene toelaag van fr. 665.50 aan de twee aangenomen huishoudklassen der Beekstraat en eene van fr. 373.95 aan de vrije huishoudklas van het H. Graf.

Nijverheid en Ambachtscholen

Onze vrije nijverheidsschool blijft in voortdurenden bloei.

Het personeel der school bestaat thans uit een bestuurder, zeven leeraars, met drie leergangen en zestien klassen.

Voor het schooljaar 1912-1913 waren 169 leerlingen ingeschreven.

De staatstoelaag voor 1913 bedraagt 2658 fr., die van de Provincie 1329 fr. en de stad verleende 2000 fr. De begroting van 1913 bedraagt 8295 fr. in ontvangsten en uitgaven. Er wordt thans eene Stadstoelaag verleend van 300 frank tot aanmoediging der verschillende vakleergangen ingericht door het syndikaat der Christene vakverenigingen en welke toegankelijk zijn voor het publiek.

Onze modelkantschool telt 500 leerlingen. Deze geniet eene stadstoelaag van 500 fr., eene provinciale toelaag van 5000 fr. en eene staatstoelaag van 13020 fr.

De kantschool van het H. Graf telde 428 leerlingen.

Beide genoemde kantscholen werden bekroond in de wereldtentoonstelling van Gent met een diploma van grooten prijs.

TITEL VII

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN

Teekenschool

In het afgelopen schooljaar bedroeg het getal leerlingen 193.

Zij werden onderverdeeld in 5 metsers, 36 timmerlieden, 18 meubelmakers, 4 smeden, 14 schrijnwerkers, 8 beeldhouwers, 2 houtdraaiers, 86 scholieren, 11 schilders, 4 koperslagers 2 steenhouders en 3 plafonneerders.

Bij de prijskampen op het einde van het schooljaar gehouden, heeft de Jury wederom zijne bijzondere tevredenheid uitgedrukt over den uitslag in het algemeen. Zij kende vier groote eeremetalen toe van het Gouvernement.

Het onderwijzend personeel onderging geene verandering.

De werken der leerlingen werden volgens gewoonte in de lokalen der school tentoongesteld en een talrijk en belangstellend publiek kwam dezelve bezichtigen.

De staatstoelaag beliep tot 2333 fr. en degene der provincie tot 1113 fr.

Muziekschool

105 jongens en 125 meisjes waren voor het verloop schooljaar ingeschreven, samen 230 leerlingen.

De bijzondere leergangen voor de verschillende speeltuigen telden : voor de piano-forte 41 leerlingen, voor de klas van klarinet 12, voor de fluit 2 leerlingen en voor hobo 1 leerling.

De lessen voor koperen blaastuigen werden gevolgd door 7 leerlingen, waarvan 2 voor trombone, 3 voor piston, 1 voor saxhoorn-alto en 1 voor Saxofoon.

De vioolklas voor jongens telde 14 leerlingen, die voor meisjes 3. Verder werd de contrebass aangeleerd aan 1 leerling en de vioolcel aan 2.

De Heer Haansbergen Louis, Leeraar van notenleer, werd, op zijne vraag, op pensioen gesteld en opgevolgd door den heer De Wit, Ignatius.

Ten einde den heer Bestuurder toe te laten meer tijd te besteden aan het aanleeren van het klavier, werd de heer Veremans Emiel, door den Raad benoemd tot Leeraar van houten- en koperen blaasinstrumenten.

Bij zijn bezoek in de maand Juni, dat hoofdzakelijk de leerlingen betrof van klavier- en snaarinstrumenten, drukte de Heer Gilson, Opziener, zijne volkomene tevredenheid uit, doch wees tevens op de noodzakelijkheid van meer uren les. De raad moet nog beslissen over een ontwerp van uitbreiding door den heer Bestuurder voorgelegd.

De uitslagen der jaarlijksche prijskampen waren ook zeer bevredigend.

De toelagen van Staat en Provincie bedragen elk 1300 frank.

Wij vermelden met een waar genoegen dat Me-

juffer Germaine Hannoset, oud-leerlinge der school, dit jaar haren prijs van uitmuntendheid behaalde in de hoogste klas van klavier der Muziekschool te Leuven; en dat de jonge heer Emiel Verrees, insgelijks oud-leerling onzer Muziekschool, dit jaar in het Koninklijk Conservatorium te Antwerpen, bij het uitgangsexamen in de klas van harmonie, de eerste prijs behaalde met de grootste onderscheiding en eenparigheid der juryleden.

Letterkundige Genootschappen.

Het getal leden van den oudheidkundigen kring « Taxandria » is ongeveer hetzelfde gebleven.

De Provincie verleende eene toelage van 125 fr. voor het tijdschrift en 200 fr. voor het Museum; de Staat eene van 400 fr. en de Stad 200 fr.

Het tijdschrift « Taxandria » is regelmatig alle drie maanden verschenen en behelsde uiterst gewichtige bijdragen voor de geschiedenis der stad en der Kempen, opgeluisterd door prachtige gravuren.

Het museum vermeerdert nog jaarlijks. Al de voorwerpen werden uit het oud lokaal naar het nieuw museum overgedragen en in hunne afdelingen gezet. De voornaamste nieuwe aanwinsten zijn; de eikenbank met boetseering uit het archief der stad; de verzameling « Silex » van den heer kanunnik J. E. Jansen; de verzamelingen kanten van Mevrouw J. Diercxsens-Aubergé en kanunnik J. E. Jansen, die op hun eigen een geheel compartiment uitmaken; (H. Ma-

jesteit de Koningin en de Minister van Arbeid hebben deze belangrijke afdeling onder hunne hooge bescherming genomen en ruimschoots begunstigd); eene verzameling mannekenspapieren gedrukt te Turnhout, van den heer E. Van Heurck; penteeeningen van den heer kunstschilder K. Boom; eene verzameling photographies en gravuren der bijzonderste werken van den heer kunstschilder K. Ooms, geschonken door Mevrouw W^e K. Ooms-Van Eersel; eene verzameling stalen van kanten, boeken, kaarten, prenten, van den heer Notaris L. Dierckx, uit de nalatenschap J. Van Loco; verscheidene geschiedkundige boeken der Kempen en Kempische schrijvers.

Alvorens dit Verslag zal gedrukt zijn, zal het nieuw Museum plechtig ingehuldigd wezen.

Toekomende jaar hopen wij hierover eene breedvoerige beschrijving in te lasschen.

De afdeling Turnhout van het Davidsfonds telt 101 leden. Zij richt telkenjare schoone voordrachten en liederavonden in en draagt veel bij tot de hogere verheffing van het volk.

Het Algemeen Nederlandsch Verbond, Tak Turnhout, telt rond de 90 leden en richt ook letterkundige voordrachten in voor het volk.

Het Studentengild « Eigen Kunst, Eigen leven », met bijna 100 leden werkt ook krachtadig voor de veredeling en hogere ontwikkeling van het volk. Telkenjare wordt door die Maatschappij een puike tooneelavond ingericht, op welke het aan geene toehoorders ontbreekt.

Muziekgezelschappen.

Onze muziekmaatschappijen zijn allen in voldoende bloei met aangroei van het getal harer leden. Verschillende dezer maatschappijen bezitten afdeelingen voor harmonie, koor, orkest en tooneel.

De concerten gegeven op het stadskiosk der groote Markt door de muzieken van den «Katholieken Volksbond», der «Burgerwacht»; der Maatschappijen «Orpheus» en «Xaverianen» metschoon afgewisselde programma's, werden door een talrijk publiek aanhoord en verwierven den grootsten bijval. Die schoone concerten vallen bijzonder in den smaak van het volk en het Gemeentebestuur behoudt in zijne begrooting het noodige krediet tusschen die Maatschappijen te verdeelen.

TITEL VIII

GEZONDHEIDSDIENST.

Openbare gezondheid

De leden der Kommissie van openbare gezondheid zijn: de Heeren Doktors Goffin, Huybrechts en Somers; de Heer Ingenieur van Bruggen en Wegen en de Heer Verschueren, apotheker, die het ambt van Secretaris waarneemt. De gezondheidstoestand mag als voldoende beschouwd worden, buiten enkele gevallen van typhus die in de laatste maanden voorkwamen.

Koepokinenting

In 1912 was de heer doktor Leopold Goffin met den dienst der pokzettingen gelast en voor het loopende jaar wordt deze dienst waargenomen door den heer doktor Vogels.

Tijdens de gewone zittingen van April en September 1912 werd bij 148 kinderen de koepokstof ingeënt en hadden daarenboven nog 636 inenting en herinentingen plaats in de gemeente- en aangenomene scholen. De registers in de scholen worden met veel zorg gehouden en het onderwijzend personeel beijvert zich om de maatregelen door het stadsbestuur voorgeschreven, goede vruchten te doen dragen.

Wij houden er de hand aan dat geene leerlingen toegelaten worden die de pokken niet gezet zijn. Ook het Bureel van Weldadigheid eischt de inenting en de herinenting der behoeftigen.

Reinigheidsdienst

Daar de bevolking meer en meer het nut van dezen dienst beseft, zijn wij verplicht geweest eene derde kar en paard te koopen om den dienst uit te breiden. Daarenboven zijn er nog drie wagentjes aangeschaft om de stadswegen gedurig te zuiveren. De eenige moeilijkheid welke zich voordoeft, is van eene geschikte plaats te vinden om de stadsvuilnis te storten.

Begravenissen.

Zonder verandering.

Rampen en ongelukken.

Buiten eenige gewone werkongevallen, waren er gelukkiglijk geene ongelukken of rampen te betreuren.

Pompierkorps.

In de algemeene vergadering der maand Maart werd de heer Jan Aelbrechts, onderluitenant, gekozen als 2de kapitein in vervanging van den heer H. Melis, overleden.

Sedert het laatste verslag werd het pompierkorps 15 malen opgeroepen. Buiten den brand der meubelmakerij van den heer Aug. Melis, Ooievaarsnest, op 29 December 1912, waren de andere van weinig belang.

In den loop van het jaar deed ons korps proefnemingen in St-Jozefs-college, in St-Victorsgesticht, in het Godshuis en in het Gasthuis. Men bestatigde dat de waterdrukking onvoldoende was om op afdoende wijze eenen brand te blusschen, welke op het hoogste verdiep zou uitbarsten.

Evenzoo zou het gesteld zijn, zoo een dergelijke ramp een onzer nijverheidsgestichten kwam te teisteren.

Een nieuw rookschutstoestel werd aangekocht; ook werden de manschappen voorzien van nieuwe brandhelmen, naar het laatste verbeterd model.

De stad verleende in 1912 eene toelaag van 2000 frank.

TITEL IX.

JUSTITIE, OPENBARE VEILIGHEID, GEVANGENIS Politie.

In vervanging van eenen nachtwaker ontslaggever werd het politiekorps met een agent vermeerderd, zijnde de genaamde Bogaerts Petrus Eligius.

Het barema der traktementen werd door den Raad herzien en merkkelijk verbeterd, met terugwerkende kracht naar 1 Januari 1912.

Misdaden, Overtredingen, Aanhoudingen.

Van 1 September 1912 tot 31 Augustus 1913 werden 922 processen-verbaal opgemaakt, verdeeld als volgt:

Eerrooverij	5
Misbruik van vertrouwen	2
Aftruggelarij	0
Dieverij van hout en strooisel	8
Dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten.	38
Verheeling	4
Vernieling van veldvruchten	8
Vernieling van afsluiting	10
Desertie	0
Huisdieverij met of zonder braak	6
Doodsbedreigingen	0
Aanrandingen	2
Mishandelingen, beledigingen en smaadwoorden	92

Vischmisdrijf	3
Opstand, bedreigingen en smaad aan de politie	23
Ongemuilbande honden	0
Moord	0
Omkooprij	0
Kansspelen	0
Dronkenschap	140
Herbergen	9
Straatschennis en ruststoornis	54
Andere overtredingen aan Gemeente- of Provinciale reglementen	229
Bedelarij en landlooperij	20
Dierenmishandeling	0
Zedenschennis en ontuchtige liederen	11
Verboden wapens	2
Aanslag op de eerbaarheid	2
Id. op de vrije uitoefening van den arbeid	1
Huiszoekingen	10
Onderzoeken en opzoekingen	147
Bevel van aanhouding	48
Ongelukken	5
Brandrampen	4
Zelfmoord	1
Drenkeling	0
Vervalsching van eetwaren	6
Zinneloosheid	12
Banbreuk	0
Gemak en ongemak	20

Totaal	922

Gevang te Turnhout

Bevolking op 31 December 1911	124
Ingekomen in 1912	1054
Uitgegaan in 1912	1063
Bevolking op 31 December 1912	115
Opsluitingsdagen	44614
Getal zieken ter infirmerie	7
Sterfgevallen	0
Gevallen van krankzinnigheid	8

Paspoorten

Van 1 September 1912 tot zelfden datum in 1913 zijn op het bevolkingsbureel 13 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Werkmansboekjes

Men vroeg 300 werkboekjes voor minderjarigen en 89 livretten voor meerderjarige arbeiders, gedurende hetzelfde tijdstip.

Loterijen

De tombola ingericht door den Weldadigheidskring ten voordeele van den Schamelen Armé, en waarvan de trekking plaats had in April 1912, gaf eene zuivere opbrengst van fr. 3875,14.

De tentoonstelling over de Studentenorganisatie in September 1912 ingericht door het Studentengild « Eigen Kunst, eigen leven » en voor welke de stadstoelaag van 200 frank grootendeels gebruik

werd, was zeer belangwekkend. Er waren 17 krin-
gen-tentoonstellers en de keurraad kende verschil-
lende premiën toe.

—*—
TITEL X.

MILITIE.

Er waren voor de lichte van 1913, 222 inge-
schrevenen voor de nationale Militie.

Tusschen hen waren 94 oudste zonen.

Van de 69 uitgestelden werd er slechts één goed
bevonden tot den dienst.

De geschiktheid tot den dienst was dit jaar slecht.

32 oudste zonen werden geweigerd uit hoofde
van lichaamsgebreken.

Eene vrijstelling werd verleend voor steun van
weduwe; eene als kloosterling; eene als student
in wijsbegeerte; twee militianen bekwamen een jaar
uitstel om hunne studiën niet te moeten onderbre-
ken; drij werden afgeschrapd als Nederlander.

Ingevolge de contingentwet van 21 April 1913
werd de vrijstelling der militianen van de lichte
1913 (die voor goed vrijgesteld werden wegens de
inschrijving van een ouderen broeder vóór de lich-
ting van 1910) niet gehandhaafd, tenzij voor de-
genen die huwelijk aangegaan hadden vóór 15
Maart 1913.

55 jongelingen vielen onder de toepassing dier
wet en verschenen voor den Militieraad, dewelke

zetelde in buitengewone vergadering op 10 Mei
1913.

36 bleven geschikt tot den krijgdsdienst; 17 ver-
kregen vrijstelling voor lichaamsgebreken en twee
voor onderstand van moeder-weduwe.

De nieuwe wet op de militie van 30 Augustus
1913 zal toegepast worden voor de lichte van
1914.

VERDEELING VAN HET CONTINGENT

De ingelijfde manschappen werden aangeduid voor
de volgende korpsen:

1 ^e Linieregiment	1
5 ^e Linieregiment	8
6 ^e Linieregiment	9
7 ^e Linieregiment	5
8 ^e Linieregiment	1
9 ^e Linieregiment	1
10 ^e Linieregiment	4
11 ^e Linieregiment	5
12 ^e Linieregiment	9
Carabiniers	10
Grenadiers	1
Vestingartillerie	11
2 ^e Artillerie	2
8 ^e Artillerie	1
Geschut te paard, 2 ^e afdeeling ruiterij	2
Genie	2
2 ^e Lansiers	2
3 ^e Lansiers	5
2 ^e Jagers te paard	4

Trein	1
Bestuurbataillon	2
Militievrijwilligers	2
Vrijwilligers van beroep	5
<hr/>	
Totaal	93

Geleerdheid der Militianen

Volgens de persoonlijke opgaven der militianen bij hunne inschrijving, wordt de graad hunner geleerdheid vastgesteld als volgt :

Lezen, schrijven en rekenen	199
Ongeleerden	23

Derhalve is het getal der geleerden gekomen tot 89 1/2 ten honderd.

Ingevolge eene beslissing genomen door den Gemeenteraad, en bij brief van 30 Juni ll., schreven wij aan den heer Minister van Oorlog tot het bekomen van een garnizoen alhier. Tot heden hebben wij hierop nog geen antwoord ontvangen.

Burgerwacht

De opperstaf telt 9 officieren en 10 wachten.

De eerste ban heeft twee compagniën, waarvan de eerste 3 en de tweede 2 pelotons begrijpt.

De getalsterkte der eerste compagnie bedraagt :

- 4 officieren.
- 9 sergeanten.
- 6 korporaaals.
- 78 wachten.

De getalsterkte der tweede compagnie bedraagt :

- 3 officieren.
- 7 sergeanten.
- 4 korporaaals.
- 50 wachten.

De tweede ban heeft eene compagnie samengesteld als volgt :

- 2 officieren.
- 7 sergeanten.
- 4 korporaaals.
- 92 wachten.

Er zijn dit jaar 36 recruten en 36 muzikanten (vrijwilligers) bijgekomen.

De Heer Van Genechten, Luitenant-verslaggever, die zijn ontslag gaf, werd in die bediening vervangen door den Heer Jos. Kruyfhooft, bijgevoegd verslaggever.

Wij hadden het afsterven te betreuren van den Heer Lodewijk Servaes, die sinds het ontstaan der Burgerwacht den dienst van Adjudant-onderofficier waarnam. Hij werd in die bediening opgevolgd door den Heer Karel Dieltjens. De Heeren Frans Smulders en Jos. Andelhof werden als onderofficieren-onderrichters aangesteld in vervanging van de Heeren Louis Servaes, overleden en Karel Dieltjens, ontslaggever.

TITEL XI.

OPENBARE BELASTINGEN. — JAAR 1912.

Personeel en kadaster.

De Heer Paul Van Esbeen, Rijksontvanger is in dezelfde hoedanigheid te Ruysbroeck benoemd. Zijn opvolger is nog niet aangewezen.

Rechtstreeksche belastingen

GRONDBELASTING.

Er waren 1415 artikelen.
Zij bracht op:

In principaal voor den Staat	fr. 53097.66
In opcentiemen voor de provincie 11	» 5840.68
» » » gemeente 72	» 38229.87
Algemeen totaal	fr. 97168.21

Het belastbaar inkomen, tot grondslag dezer belasting dienende, bedroeg 758.541.27 fr.

PERSONEELE BELASTING.

Men telde 1689 belastingschuldigen.

Het lastkohier bevat in:

Hoofdsom ten profijte des Staats	fr. 43568.5
Opcentiemen voor den Staat	» 9110.49
Opcentiemen voor de provincie	» 6970.45
» » » Gemeente 72	» 31367.03
Schattingskosten.	» 89.76
Algemeen totaal	fr. 91106.27

ONTLEDING

Huurwaarde fr. 257521.20	
Deuren en vensters : 2836 aan	1 frank.
13482 »	1.10 frank.
	25.10 fr. Bijrechten.

Mobilair : fr. 489313, aan 1 o/o	} Bijrecht 22 fr.
Dienstboden : 69 aan 8 fr.	
218+3(6 m.) 10 fr.	
67 aan 20 frank.	
66 » 25 »	} Bijrecht fr. 00
4 » 30 »	
14 aan 10 frank met livrei.	
Paarden : 8 aan 10 frank	
32 » 20 »	
12 » 50 »	
12 » 60 »	

PATENTEN.

Er waren 1732 patentplichtigen.

Hoofdsom van den Staat	fr. 41699.71
Opcentiemen voor den Staat	» 8339.93
» » de Provincie	» 1642.10
» » » Gemeente 59	» 20115.81

Algemeen totaal fr. 71797.55

Er zijn dit jaar ten bureele van den Rijksontvanger 208 aangiften gedaan door slijters, tappers of herbergiers, die een debiet openden mits betaling van 100 fr. vergunningsrecht.

PROVINCIALE BELASTINGEN.

Sterke dranken.

280 herbergiers werden aangeslagen à rato van

19.50 fr., 9 slijters aan 26 fr., 't is te zeggen, die ook in 't klein verkoopen en 1. aan 39 fr.

Het bedrag van de rollen is fr. 5664.71.

11 zijn maar voor een gedeelte des jaars aangeslagen.

Tabak en sigaren.

Er zijn 175 debieten aan 6 fr. en 32 aan 24 fr. en 9 fr. bijrechten waarvan het gezamenlijk bedrag tot 1761.00 fr. heloopt.

17 lastschuldigen zijn maar voor een gedeelte des jaars aangeslagen.

Honden

Er werden aangeslagen 50 jachthonden; 388 honden van ander slag en 436 trekhonden. 2 kooplieden in honden aan 35 fr. en 35 fr. bijrechten.

De rol bedroeg 4292 fr. in totaal.

3 honden zijn slechts voor een gedeelte des jaars aangeslagen.

Trapwielen

Werden aangeslagen voor 1912: trapwielen 1506 aan 6 fr., motocycles 24 aan 20 fr., automobielen 24 met eene gezamenlijke paardenkracht van 336 en 1 automobiel aan het minimum recht van 50 fr. en 2 taximeters aan 25 fr.

Ook werden 88 werkmansplaten aan 1 frank afgeleverd.

De belasting op de machienen (beweegkrachten), aan 2 fr. per paardenkracht geeft 3151 paardenkrachten, met eene opbrengst van 6302 fr.

De prachtpaarden, ten getale van 27 aan 20 frank, brachten 540 fr. op.

STEDELIJKE BELASTINGEN. — 1912.

18 o/o op het belastbaar inkomen der bewoonde huizen,

lusthuizen en nijverheidsgebouwen	fr. 78905.70
Op paarden, ossen en ezels	» 5653.60
Op rijtuigen, automobiels en motorrijwielen.	» 5350.00
Op voor- en achtergevels	» 39469.50
Op beweegkracht en hittingsoppervlakte.	» 6602.17
Op balkons	» 1341.00
Op de stoepen	» 14368.28
Op de pianos	» 1765.00
Op de danszalen.	» 1222.99

Kohier der prestatien tot onderhoud en verbetering der buurtwegen fr. 4678.52

Belasting op het kadastraal inkomen der nieuwe gebouwen en vergrootingen, tijdelijk van de grondlasten ontslagen, fr. 6423.20

Staangelden in de overdekte boterhal fr. 3345.80

Id. op de markt voor allerlei

waren fr. 5168.30

Keurrechten op het slachtvleesch fr. 3710.10

Belasting op draaiorgels, foorkramen enz. fr. 11262.98

Belasting op het leuren met allerlei koopwaren fr. 787.00

Idem op het openen van nieuwe drankhuizen fr. 0000.00

Idem op de Kinemavertooningen fr. 1180.00

Idem op de concerten in herbergen fr. 110.00

Totaal fr. 191344.14

TITEL XII

OPENBARE WERKEN

Personeel

De Heer Edw. Moortgat, Provinciale Konducteur werd naar Thisselt verplaatst en opgevolgd door den Heer Jules Andries, die nog tijdelijk te Bouchout verblijft.

Groote wegen en straten

De verbeteringswerken der Staatsbaan op Antwerpen van af Oostmalle tot Turnhout zijn eindelijk in aanbesteding gebracht en wij mogen dus weldra de voltooiing van dat dringend en nuttig werk verwachten.

Stadswegenis

In 1912 werd de St Antoniusstraat in nieuwe langwerpige porfierkasseien herlegd, zijnde 1220 m². Met de uitgebroken oude steenen werd de Akkerpad gekasseid op eene oppervlakte van 892 m². In de Apostolickenstraat werden 927 m². Kasseiweg gelegd met oude steenen door het Staatsbestuur afgestaan. In de Patriottenstraat werden insgelijks de zijkanten van 70 centimeters breedte, tusschen

den steenweg en de goten gelegen, en zulks op eene oppervlakte van 140 m² met oude steenen gekasseid.

Buurtwegenis

Op het gedeelte van den buurtsteenweg op Thielen, gelegen tusschen de baan van Turnhout op Diest en de Thielenbaan, werd van af de Kerk 50 m² nieuw kasseiwerk gemaakt, en werd het overige van genoemd deel gansch opgehaald.

Riolen

Wij zijn begonnen met de reiniging der riolen in het Oostkwartier der stad. Dit gedeelte bevatte veel slijk, bijzonderlijk voortkomende van het zand der Vredestraat en Nieuwstad die over twee jaren gekasseid werden. Om dat werk met alle gezondheidsvoorzorgen te kunnen verrichten werd een bijzondere kar aangeschaft tot vervoeren van het slijk.

Uitspreidingsveld.

De ontginningswerken van het rechter gedeelte, gelegen tusschen de Dreef en den steenweg op Gierle zijn thans voltrokken en wij hebben de heide- en boschgronden herschapen in weelderige weilanden, beplant met 500 canada- en 250 wilge boomen.

In den loop van 1912 hebben wij reeds voor frs. 1266.20 hooi en toemaat kunnen verkoopen, buiten den voorraad noodig voor voedsel onzer paarden van den reinigheidsdienst.

De verkoop van grond ter streke «Nieuwboschen» welke frs. 4835.10 heeft opgebracht, zal ons toelaten kortelings de ontginnings- en beplantingswerken van het linker gedeelte te beginnen.

Zooals wij het reeds hiervoor zegden, is thans gansch die stadseigendom duidelijk afgebakend.

Waterleiding.

In den loop van 1912 werden 25 nieuwe aansluitingen genomen, zoodat wij thans 357 abonnen-ten tellen.

Ons stelsel van waterontijzing werkt steeds op-
perbest, zoodat wij bij voortduring zeer goed drink-
baar water leveren.

Openbare verlichting. — Gas

De statistiek over het jaar 1912, opgemaakt we-
gens het gasverbruik, geeft den volgende uitslag:

Maanden 1912	Duur van verlichting der straten in uren	Onkosten in franks	Stadhuis en nachtwach in kub. m.	Onkosten in franks
Januari	94956.40	1424.34	145	21.75
Februari	77973.15	1169.59	205	30.75
Maart	67578.35	1013.67	162	24.30
April	50901.10	763.51	112	16.80
Mei	41679.—	625.18	82	12.30
Juni	30553.20	458.29	99	14.85
Juli	34203.20	513.04	71	10.65
Augustus	52389.—	785.83	110	16.50
September	61355.—	920.32	69	10.35
October	80508.30	1207.62	155	23.25
November	92082.—	1381.22	185	27.75
December	112031.30	1680.46	184	27.60
Totalen	796211.20	11943.07	1579	236.85

Op het einde van 1912 en in het begin van 1913 is de verlichting door gas merkelyk uitgebreid.

Er werden 56 nieuwe gaslantaarnen geplaatst, de meesten in vervanging van vroegere petroollampen, te weten:

- 1 aan de Kerk van het H. Hart.
- 12 in de Vredestraat en Nieuwstad.
- 1 op den steenweg naar Oosthoven.
- 2 in de Patersstraat.
- 2 op de Elisabethlei.
- 2 aan de kom der Oude Vaart.
- 1 in de Dreef.
- 6 op de Guldensporenlei.
- 2 aan de kom der nieuwe vaart.
- 13 in de Zandstraat.
- 3 in de Kruishuisstraat.
- 5 op den Graatakker.
- 1 in de Vianenstraat.
- 2 in de Molenstraat.
- 1 in de Prinsenstraat.
- 2 op den steenweg naar Gierle (Lokeren).

Petrolverlichting.

Door de uitbreiding der gasverlichting, werden 15 petroollantaarnen afgeschaff, te weten: 1 in de Nieuwstad; 1 op den weg naar Oosthoven; 2 aan de kom der oude vaart; 1 aan brug 1; 1 in de dreef; 2 aan de kom der nieuwe vaart; 1 op de Guldensporenlei; 1 aan brug 2; 2 in de Zandstraat, 1 in de Kruishuisstraat en 2 op den Graatakker.

Van 1 October tot 1 April branden er nu nog 14 petroollampen, waarvan 4 te Sevendonck, 2 op den steenweg naar Moll, 1 in de Grimstedestraat, 1 in de Harmoniestraat, 2 in de Congostraat, 2 in de Schippersstraat, 1 in den doorgang nevens de fabriek Biermans en 1 in de Patriottenstraat, nevens den Kasteelloop.

De openbare verlichting bestaat thans uit 309 gaslantaarnen en 14 petroollampen. Wij hopen kortelings de verlichting met gas nog te kunnen uitbreiden.

Markten

In 1912 hebben de staangelden op de openbare markten eene zuivere opbrengst van 5168.30 fr. gegeven, terwijl de staangelden in de overdekte boterhaal fr. 3345.80 opbrachten.

Keurmeestersdienst

Ten bureele van politie zijn in 1912 voor de slachting 5303 dieren aangegeven, te weten: 163 ossen, 1399 koeien, 150 vaarzen, 1119 vetkalveren, 19 jonge ossen, 2113 zwijnen, 206 schapen, 122 paarden en 12 geiten.

Aan keurtaksen werd eene som van 3710.10 fr. in de stadskas gestort, terwijl fr. 3891.15 voor den keurdienst betaald werden.

De dienst van den ontsmettingsoven bracht 448 fr. op voor de stadskas.

Voor ieder geval van ontsmetting betaalt men 4 fr. De uitzet gebeurt aan 0.50 fr. per kilogram

voor het vleesch, 0.80 fr. voor het vet, 0.05 fr. voor de beenderen en 0.30 tot 0.35 fr. per liter vleeschnat.

In het personeel is geene verandering aan te stippen.

Gemeentekerkhof

In het jaar 1912 werden wederom verschillende vergunningen van grond toegestaan tot een beloop van fr. 2040.

Rivieren en Waterloopen

De kruidruiming en de algemeene ruiming der niet bevaar- noch vlotbare waterloopen werd dit jaar regelmatig gedaan en door goed weder begunstigd. Wij hopen eerlang de rol op te maken der onkosten welke ten laste der boordegenaars vallen.

Gemeentegebouwen

Zoals wij reeds hiervoor meldden, zijn de twee nieuwe klassen voor de gemeentjongensschool in de Prinsenstraat thans voltrokken en voorzien wij in de begroting van 1914 het noodige krediet voor de veranderingen aan onzen eigendom ter Groote Markt, waar reeds nieuwe stallingen gebouwd zijn voor de paarden van den reinigheidsdienst.

Wij wachten slechts op het bekomen der gevraagde watertapping op de vaart, om de plans af te maken voor de openbare zwemdok, waarvoor de noodige

kredieten voorzien zijn in de stadsbegrotingen van 1913-1914.

Bijzondere bouwingen

Van 1 September 1912 tot 31 Oogst 1913 werden ons 29 vragen gedaan tot bouwen langsheen de Staats- en provinciale wegenis en 88 langsheen de Stadswegenis.

Hierbij komen voor, de vergrootingswerken en veranderingen aan de verschillende fabrieken en woningen.

TITEL XIII

LANDBOUW

Algemeen overzicht

Na een zachten winter mochten we ons verheugen in een schoonen zomer, bijzonder voordeelig voor den landbouw, zonder te veel hitte noch te veel regen. De veldvruchten zijn dan ook over 't algemeen bijzonder goed gelukt. Het hooi en de toemaat waren overvloedig en zijn van goede hoedanigheid. Er is veel graan en strooi gewassen en had de haver eenigszins te lijden van den regen, dan maakten de daaropvolgende schoone dagen

alles weer goed. Beeten, koolen, rapen en speurrie beloven eene goede opbrengst. De aardappelenoogst is overvloedig en de prijzen zijn goedkoop; jammer dat de kwaliteit veel te wenschen laat.

Fruit is er wederom veel.

Vee, boter en eieren bleven steeds duur zooals verleden jaar.

OPBRENGSTEN.

Per hektaar worden de opbrengsten gemiddeld geschat op :

Koorn	27 hectoliters.
Haver	30 hectoliters.
Aardappelen	15,000 kilos.
Voederbeeten	45,000 kilos.
Wortels, als hoofdvrucht	14,000 kilos.
Rapen (beraming)	15,000 kilos.
Hooimeerschen, 1 ^e snee	4,700 kilos.
Wortels, 2 ^e vrucht (beraming)	8,000 kilos.

PRIJS DER GRANEN.

Per 100 kilos is de gemiddelde prijs nagenoeg als volgt :

Voor de rogge	19,00 fr.
Voor de haver	18,00 fr.
Voor de aardappelen	7,00 fr.

Veemarkt

Volgens opgaaf der politie hebben wij de volgende statistiek opgemaakt van het te koop gesteld vee :

Maanden.	Ossen	Koeien	Vaarzen	Stieren	Kalveren	Schape	Varkens	Totaal	
1912	October	—	91	32	1	55	—	105	284
	November	—	130	88	4	142	—	400	764
	December	1	113	72	1	77	—	157	421
1913	Januari	1	88	101	2	126	—	183	501
	Februari	2	135	84	1	83	—	185	491
	Maart	3	167	82	5	113	—	164	534
	April	—	180	106	—	126	—	149	561
	Mei	—	134	60	—	73	—	157	424
	Juni	2	92	64	6	83	—	196	443
	Juli	—	135	110	6	140	—	176	567
Augustus	—	104	57	4	80	—	199	444	
September	—	118	84	2	76	—	252	532	
Stuks vee ter Markt gebracht.	9	1487	940	32	1174	1	2323	5966	
Laatste middelmatige prijs per stuk	575	400	375	300	145	25	26	Frank.	

Paardenmarkten

De markt van 13 November 1912 telde 106 paarden en 100 veulens; de tweede markt van 3 Februari 1913 telde 97 paarden en 48 veulens.

Prijs van het vleesch

In 1913 is de middelmatige prijs van het geslacht vleesch per kilogram geweest als volgt:

Ossenvleesch	fr.	3.00
Koeienvleesch	»	2.25
Vaarzen	»	2.50

Kalfsvleesch	»	3.00
Stieren	»	1.80
Schape	»	2.10
Varkens	»	2.20
Paarden	»	1.30

Veeartsenijdienst

Er is deswegens niets bijzonders te vermelden.

Kempische Biemaatschappij

Deze maatschappij telt nog 46 werkende leden-biehouders. Door haar toedoen werden door den heer Sterckens verschillende lessen over bieënteelt gegeven te Oosthoven.

Tijdelijke Moesteeltschool.

De openbare en kostelooze lessen voor moesteelt, ingericht met de toelagen van Staat, Provincie en Gemeentebestuur hebben aanvang genomen in de maand Januari II. en duren tot in de maand October. Dezelve worden gegeven de Zondag, Maandag en Donderdag van iedere week, door de heeren Ernest De Meyer, tuinbouwraadgever van den Staat te Mechelen en Sels te Duffel.

Het programma was zeer uitgebreid en de lessen werden naarstig gevolgd.

Telkenjare wordt ook een kostelooze leergang van tuinbouwkunde gegeven en de heer Ed. De Bruyne, hofbouwkundige alhier, wordt gewoonlijk met het geven dier lessen gelast.

Landbouwkomiteit

Bij Koninklijk Besluit van 30 April 1913, werden de Heeren Louis Caron, Voorzitter van het landbouwcomice, Onder-Voorzitter der Provinciale Landbouwkommissie, tot Officier, en Alfons Boone, Notaris, Lid van den Hoogeren Raad der bosschen, tot Ridder der Leopolds-orde benoemd, voor diensten aan den landbouw bewezen.

Bij Koninklijk besluit van 16 Juli 11. werd het bijzonder landbouweereteeken van eerste klas toegekend aan M. Van Tongerloo J. B., Meirgoiren en dat van 2^e klas aan MM. Aerts J. C., Dielis Willem, Dierckx J. B., Dierckx J. P., Stoops J. en Van Beek P. H.

TITEL XIV

NIJVERHEID.

Fabrieken en Trafieken

Er werden 22 onderzoeken gehouden van gemak en ongemak tot het plaatsen van 1 stoomketel, 11 gasmotoren, 1 petroolmotor, 1 smidse, 1 paarden-slachterij, alsmede tot het oprichten van 3 bakovens, 1 stapelplaats van petroleum, 1 van lompen en beenderen, 1 chocoladefabriek en 1 tot openen eener straat.

Handel op het Kanaal

De statistiek van het kantoor der vaartrechten voor den doorvoer op en van Antwerpen, alsook op de vertakkingsvaart langs Desschel, geeft van 1 September 1912 tot 31 Augustus 1913 de volgende uitkomsten :

	Per ton van 1000 kilogrammen :
1c groep: Minerale brandstoffen	15790
2c » Metaalnijverheid	3112
3c » Bouwmaterialen en delfstoffen	30240
4c » Steen-, aardstoffen en glasnijverheid	140370
5c » Houtsoorten	1248
6c » Natuurlijke en kunstmatige landbouwprodukten	2595
7c » Nijverheidsprodukten (alle produkten)	415
8c » Verschillende koopwaren (meststoffen en andere niet genoemde koopwaren)	28460

Er werden 4654 kwijtingen afgeleverd voor geladen- en 1775 verloven voor ledige schepen.

Voor het jaar 1912 bedroegen de ontvangene vaartrechten 51943,33 zijnde eene vermeerdering van 4350,78 fr. tegen het vorig jaar.

Openbare vervoermiddelen

De grondwerken voor het inrichten der nieuwe goederenstatie zijn reeds ver gevorderd. Hiervoor werd de grond benuttigd voortkomende van de uitdelvingen rond het kasteel.

Ons tramnet gaf in 1912, als zuiver overschot van al de lijnen, eene winst van 4095,68 fr. zijnde eene merkelijke aanwinst op het vorig jaar, dat slechts een boni liet van 2890,32 fr.

Rechtbank.

Bij Koninklijk besluit van 25 Januari 1913 werd de heer Alfons Hannoset, bijgevoegd Griffier, vereerd met de Burgerlijke Medalie van eerste klas, voor meer dan 25 jaren dienst.

Er kwamen geen veranderingen in het personeel der Rechtbank.

Vredegerecht

De dienst van het vredegerecht blijft nog steeds ingericht in de bovenlokalen van het stadhuis, in afwachting dat de veranderingswerken aan het kasteelgebouw zullen voltooid wezen.

Koophandel — Nijverheid.

De toestand in de verschillende nijverheden onzer stad bleef over het algemeen zeer voldoende.

De bouwnijverheid werd, vooral in den laatsten tijd, door goed weder begunstigd en de buitenwerken bleven daardoor zeer vergemakkelijkt. Ook de zachtheid van den laatsten winter hielp er toe om volslagen werkeloosheid te voorkomen. De metsers en metsendienaars hebben in de laatste weken nog eene loonsverhooging bekomen.

In de metaalnijverheid was de bedrijvigheid in sommige vakken heel groot en waren er veel bestellingen voor het buitenland.

In de weverijen bleef de werkeloosheid gansch onbekend; en in de kantennijverheid waren de

bestellingen overvloedig. In die laatste nijverheid is echter sedert eenige weken een zekere terugwerking waar te nemen, welke men denkt te moeten toeschrijven aan de overgrootte voortbrengst.

De steennijverheid was zeer voorspoedig en de voortbrengst werd regelmatig afgenomen. In de cementfabrieken bleef de bedrijvigheid groot en waren de verzendingen menigvuldig. Wij hadden een paar werkstakingen in de twee laatstgenoemde nijverheden te betreuren.

De toestand in de ledernijverheid is sedert ons laatste verslag schier niet veranderd. De prijzen der ruwe huiden blijven nog steeds even duur, hetgeen de handel der bereide vellen bemoeilijkt.

Wat de boeknijverheid betreft, was er dit jaar in het slappe seizoen wat meer gedeeltelijke werkeloosheid dan naar gewoonte.

In de tabaknijverheid bleef er werk bij werk. De verzendingen in rook- en snuiftabak namen nog toe en in onze sigarenfabrieken bleef de bedrijvigheid ook voldoende.

De diamantnijverheid welke in de laatste jaren zulke groote uitbreiding genomen heeft, hield zijn personeel aan den arbeid. Zooals wij het reeds in ons vorig verslag meldden, zijn de loonen in die nijverheid wel eenigszins verminderd.

De bestellingen in onze mattenfabrieken zijn zoo talrijk dat het waarlijk aan werksters ontbreekt. Een fabrikant heeft dan ook reeds verschillende bijwerkhuisen in omliggende gemeenten opgericht.

De kleedernijverheid had hare drukke en slappe

seizoenen, zooals ieder jaar, doch volledige werkloosheid was er bijna geene.

In de verschillende bedrijven der voedingsnijverheid was er regelmatig werk. Eene chocoladefabriek werd alhier opgericht door het huis Smets-Claessens en een nieuwe cooperatieve broodbakkerij heeft hare werkzaamheden begonnen.

Maatschappelijke werking.

In verband met de verschillende nijverheden vinden wij het niet van belang ontbloot, een woord te reppen over de maatschappelijke werking in onze stad :

A. VAKVEREENIGINGEN.

Op dit oogenblik bestaan er wettig erkende christene vakverenigingen voor papierbewerkers, boekbewerkers, houtbewerkers, schoenmakers, kleermakers, tabakbewerkers, wevers, schilders, steenbakkers, beroepen der voedingsnijverheid, metaalbewerkers, diamantbewerkers en kantwerksters. Het totaal ledental bedraagt 1141. In het laatste jaar werd ook eene vereeniging gesticht voor de Trambedienden.

De wettig erkende werkbeurs bewijst groote diensten aan het werkvolk, dat er dan ook een regelmatig gebruik van maakt.

De vakscholen door het syndikaat ingericht en welke door de Stad mede ondersteund worden, zijn druk bezocht en helpen er toe om bekwame vakmannen voor de verschillende nijverheden te vormen.

De werklozenkassen ontvangen insgelijks eene milde toelaag van de stad.

B. LIJFRENTKASSEN.

Op 31 December 1911, waren er 9 maatschappijen. In 1912 werd eene nieuwe vereeniging gesticht «Weezenkas» tusschen de kinderen in het weezengesticht opgenomen.

Deze 10 lijfrentkassen telden op 31 December 1912, 4143 leden, makende eene verhouding van 17 ten honderd der bevolking. In 1912 werden door de leden persoonlijk gestort : fr. 24.945.50.

De volgende toelagen werden bekomen in 1912 :

Toelage der Stad	frs. 1000.—	} Totaal
Toelage der Provincie	frs. 1147.71	
Toelage van frs. 2	frs. 6364.—	
Aanmoedigingspremiën van den Staat	frs. 17.400.40	
		frs. 25.912.11

C. ZIEKENKASSEN.

De 10 wettig erkende ziekengilden telden 2641 leden op 31 December laatstleden ; dit maakt eene verhouding van 10 1/2 ten honderd der bevolking. De gemiddelde ziekteverhouding is 4.8 dagen per lid.

De persoonlijke bijdrage der werkende leden voor het jaar 1912 bedroeg frs. 37.879.91. De gewone uitgaven, vergoedingen, doctor en medicijnen, begrafeniskosten enz. beliepen frs. 37.933.42.

Het algemeen bezit dezer ziekengilden op 31 December 1912 beliep frs. 99.303.09.

D. HERVERZEKERINGSKAS.

Bijna al onze ziekengilden zijn herverzekerd. 5

leden, wier ziekte langer dan een jaar duurde, werden door die kas ondersteund.

E. VERBOND DER VOORZIENIGHEIDSKASSEN VAN HET ARRONDISSEMENT TURNHOUT.

Dit verbond, welke haren zetel heeft in onze stad, telde op 31 December laatst:

78 lijfrentkassen met 17.580 leden.

34 ziekenkassen met 4.129 leden.

In de Tentoonstelling van Gent bekwam deze inrichting den grooten prijs.

Mr A. Versteylen, voorzitter, een eerediploma.

Mr Jos. Peeters, schrijver, een gouden medalie.

De voormelde instellingen van voorzienigheid welke weldra door de verplichtende verzekering zullen volledig worden, helpen den werkman, om, mits het nakomen zijner plichten, de toekomst met een gerust oog te gemoet te mogen zien.

Telkenjare worden eenige werklieden onzer verschillende nijverheidsgestichten met het eereteken beloond voor lange en trouwe diensten, hetgeen getuigt voor de goede betrekkingen tusschen patroons en werklieden.

Vijf en dertig werklieden mochten dit jaar de Gentsche tentoonstelling bezoeken met eene stadstoelaag van 350 frank. Verschillende verslagen van dit bezoek werden bij ons Gemeentebestuur ingediend en bewezen dat gemelde werklieden waarlijk nut uit hun bezoek geput hadden.

Bijzondere gebeurtenissen.

Op 26 November 1912, terwijl heel het land dóór, de Naamdag van onzen beminden koning Albert diende gevierd, kwam ons plotseling de tijding toe van het afsterven Hārer Koninklijke Hoogheid Mevrouw de Gravin van Vlaanderen. Gansch België dóór werd die tijding met droefheid en deelneming vernomen, want iedereen kende en waardeerde hare uitstekende hoedanigheden welke zij ook Haren Zoon, onzen Geliefden Vorst, heeft weten in te planten.

Het schepencollege heeft dadelijk het droevig nieuws, bij middel van plakbrief aan de Turnhoutsche Bevolking bekend gemaakt en tevens, namens den Gemeenteraad, een adres van Rouwbeklag aan de Koninklijke Familie gezonden. De ontvangstmelding van dat adres is later in het Staatsblad verschenen.

Op 9 September II. overleed te Brussel Graaf de Smet-de Nayer, Staatsminister en gewezen Kabinetshoofd. Het was tijdens het Bestuur van dien verdienstelijken Staatsman dat de verbreeding van onze vertakkingsvaart uitgevoerd werd.

Feesten.

Op 13. en 14 October 1912, met de buitenkermissdagen werden hier de Snieders- en Consciencefeesten luisterrijk gevierd.

Een feestkomiteit had zich gevormd onder het voorzitterschap van den heer Karel Claessen en de Gemeenteraad stemde eene toelaag van 2000

frank om de twee gevierde schrijvers plechtig te herdenken.

Heel de stad was die dagen bewimpeld en gevlagd en al de gemoederen waren tot feestviering gestemd.

De feestelijkheden begonnen des Zondags met eene plechtige mis in onze grijze Sint-Pieterskerk, waarna eene feestzitting plaats had ten stadhuize. Buiten de leden van het Schepencollege en den Gemeenteraad waren daar tegenwoordig Mr Versteylen, volksvertegenwoordiger, M. Caron, bestendig afgevaardigde, de leden van het feestkomiteit, leden van den Gemeenteraad van Bladel, geboorteplaats van onzen gevierden Snieders, en verschillende leden der familie Snieders, benevens afgevaardigden van de deelnemende maatschappijen en vele notabelen der stad.

Daar de heer Burgemeester door familierouw belet was de feestzitting bij te wonen, werd door den weledelen heer du Four schepen, een hartelijken welkomsgroet gericht tot de heeren-leden van het feestkomiteit, tot de heeren voorzitters en leden der deelnemende maatschappijen, maar vooral tot de familieleden van onzen gevierden dokter Snieders. De geachte spreker wees op al het goede en edele door Conscience en Snieders op taal- en letterkundig gebied gesticht en bracht eene warme hulde aan hunne nagedachtenis.

Eene plechtige en weldoordachte feestrede werd daarna gehouden door den heer Claesen, voorzitter van het Feestkomiteit, die, in naam van dat komiteit den Gemeenteraad een schoon geteekend en

ingelijst portret van Dr Snieders aanbood, om in een der zalen van het Stadhuis te worden opgehangen. Dit portret, door den heer Emiel Spruyt meesterlijk geteekend, werd door den voornoemden heer Schepen, onder dankbetuigingen in ontvangst genomen.

Daarna werd nog het woord genomen door den heer Doktor Vermeersch, in naam van het Kempisch Geneeskundig Syndikaat; door den heer Burgemeester van Bladel die in naam van den Gemeenteraad en de bevolking dier Noord-Brabantsche gemeente dankte, voor het sympathiek onthaal welke hun hier te beurt viel, en eindelijk door den heer advocaat Temmerman, die in naam van zijnen achtbaren schoonvader, Meester Max Bausart, in hartelijke woorden dank zegde om de eenparigheid waarmede Vader Snieders hier gehuldigd werd.

Onder het drinken van den eerewijn werd nog menig hartelijk woord met de familieleden van Dr Snieders gewisseld.

Om 12 ure had ter Groote Markt eene plechtige uitvoering plaats van volks- en gelegenheidsliederen met begeleiding van een plechtig orkest onder het bestuur van Meester Franz Andelhof en met de medewerking van den gekenden en beroemden zanger Tokkie van het Nederlandsch Lyrisch Tooneel. Een gelegenheidslied « De Voormannen » van Pater Flerackers en getoonzet door Meester Andelhof, verwierf vooral veel bijval en werd geestdriftig toegejuicht.

Na dit muzikaal feest werd den leden der familie

Snieders een lunch aangeboden door het Komiteit, in de lokalen van « Amicitia » en menige heildronk werd er voorgesteld : zooals aan de familie Snieders, aan het feestkomiteit, aan het Gemeentebestuur en de bevolking van Turnhout, enz.

Om 2 ure namiddag werd een gedenksteen onthuld, aangebracht in het huis vroeger door Dr Snieders bewoond, in de Otterstaat. Op dien gedenksteen staat in gulden letters vermeld : « 1812-1912. Hier leefde en stierf Dr Snieders ». Te dier gelegenheid werd een rede gehouden door den heer Dr Vogels, voorzitter van het Algemeen Nederlandsch Verbond, Tak Turnhout.

Intusschen was een prachtige stoet gevormd, bestaande uit niet minder dan 38 maatschappijen met 17 groepen en 3 geschiedkundige wagens. Tijdens het voorbijtrekken vóór het Stadhuis werden herinneringsmedaliën aan de deelnemende maatschappijen uitgedeeld.

Des avonds was jong en oud op de been om de prachtige algemeene verlichting te bewonderen.

Maandag werden de feestelijkheden voortgezet.

In de bovenzaal van het stadhuis was een Sniedersmuseum ingericht, waar alles bijeengebracht was, wat men van den gevierden man had kunnen vinden en welk dan ook heel belangwekkend mocht genoemd worden.

Een prachtige kunstavond in de feestzaal der Koninklijke Maatschappij « Orpheus » zou de feestelijkheden sluiten. Een puik orkest onder de kundige leiding van Meester Verrees, benevens de

kunzangeres Mejuffrouw Louisa Erneman en onze gekende kunstzanger, de heer Frans Haldermans, zorgden voor het muziekaal gedeelte, waartusschen verscheidene stukken van den bekwamen bestuurder. Dit muziekaal gedeelte werd geestdriftig toegejuicht.

De heeren Gustaaf Segers, lid der Koninklijke Vlaamsche Akademie en Dr Victor Naveau, leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen hielden prachtige feestredevoeringen en maakten in eene begeesterende taal den lof der twee gevierde Vlaamsche schrijvers.

Die welgelukte feestelijkheden hadden veel volk uit het omliggende naar onze stad gelokt, hetgeen ten goede kwam aan onze neringdoeners.

Volgens gewoonte laten wij hierna eenige geschiedkundige bijdragen volgen van onzen Archivaris, den Eerwaarden heer Kanunnik J. E. Jansen, die zich nog ijverig bezighoudt met het rangschikken van het Stadsarchief.

Wij blijven op uw aller toewijding en medewerking rekenen voor alles wat de Stadsbelangen aangaat.

In openbare zitting des Gemeenteraads te Turnhout voorgedragen, den 6 October 1913.

Bij verordening :
De Sekretaris,
Jos. VAN DAMME.

De Burgemeester,
V. VAN HAL.

Geschiedkundige Bijdragen

UIT DE

Archieven van Turnhout

Het Kasteel van Turnhout

Nu het Kasteel in zijnen vroegeren luister gaat hersteld zijn, kunnen wij geen nuttiger onderwerp tot onze jaarlijkse bijdrage aan het Verslag der Stad uitkiezen, dan wel eene historische verhandeling over dit Kasteel, over zijnen bouw en zijne eigenaars, opgeklaard door daar mede in betrek staande stukken uit Turnhout's archief.

Deze geschiedkundige aantekeningen zijn geen louter legendarische vertelsels, maar gaan gestaafd op de oorspronkelijke Rentmeestersrekeningen van elk tijdvak, van het einde der 14^e tot het einde der 17^e eeuw, waarin het Kasteel getuige was van een heerlijk leven of van een treurig verval. Deze kostelijke bronnen berusten in het fonds van het Rekenhof ten Rijksarchief te Brussel.

Over de inbezittingen en de heeren van het Kasteel, raadplege men het fonds van het Leenhof van hetzelfde archief. Zie daarover de Inventarissen van de heeren Galesloot en Gachard.

Voor den tijd van de prinses Amalia van Solms en opvolgers, doorzoeke men hare Rekeningen in het Rijksarchief te 's Gravenhage. Buiten dien blijkt het duidelijk, dat om 't algemeen, voor alle deelen der geschiedenis van het Kasteel het stedelijk archief de gewichtigste bouwstoffen oplevert, waartusschen wij eenige hebben uitgekozen, die wij hier op het einde als Bewijsstukken laten volgen. Verder als gedrukte werken, is het goed de gekende boeken te bestudeeren, voornamelijk: Le Roy: Notitia Marchionatus S. R. Imperii; L. Stroobant: Le Château de Turnhout; J. E. Jansen: Turnhout in het Verleden en het Heden; Taxandria, Gedenkschriften van den geschied- en oudheidkundigen kring der Kempen.

Het Kasteel, welk hedendaags de bewondering van het publiek afdwingt, is het oude slot, de burgt, der hertogen van Brabant, de vorige heeren en meesters van Turnhout; maar hoeveel veranderd! Na hen, is het door verscheidene andere heeren betrokken geworden. Elk heeft er de uitdrukkingen zijner goestingen op nagelaten. En dan de Tijd, de onverbiddelijke Tijd, de omstandigheden, de oorlogen, de brand, de veranderingen van regeeringen; dit alles heeft den nadeeligsten invloed op het bestaan van het Kasteel uitgeoefend. De bijzonderste tijdperken van die opbouwingen en verwoestingen zouden wij kunnen verdeelen over de heerschappijen der hertogen van Brabant, der hertogin Maria van Gelder, des hertogs Antoon van Burgondië, der koningin Maria van Hongarië, den tachtigjarigen oorlog der aartshertogen, der prinses Amalia van Solms, der Fransche en Hollandsche regeeringen op het einde der XVIIIe en het begin der XIXe eeuwen, en de inbezittingen van de Provincie van Antwerpen op onze dagen.

Hernemen wij deze tijdvakken.

De hertogen van Brabant, welke de oudste heeren zijn, die wij stellig kennen, aan wie de heerlijkheid Turnhout toebehoorde, kwamen hier ter jacht in het Grootenhout en de andere bosschen die de Vrijheid omringden. Zij hielden alsdan hier verblijf, zoowel als op hunne doortochten naar andere streken, of wanneer om andere redenen zij hier somtijds vertoefden. Zij bouwden het eerste kasteel. De gedachtenis der hertogen Hendrik I, Hendrik II, Hendrik III, dient er tot bewijs toe. Het was de eerste die Turnhout tot den rang van stad in 1212 verhef en er zelfs in 1220 eene belangrijke vergadering belegde. Andere edelen kwamen er de hertogen een bezoek brengen. Al deze verblijven hebben natuurlijk veel bijgedragen tot het in staat stellen voor de omstandigheden en de noodwendigheden van het Kasteel. Van eenvoudig jachthuis werd het een middeleeuwsch kasteel met torens, kanteelen, vesten en ophaalbrug. De bloedige twisten tusschen machtige heeren, die in de middeleeuwen zoo menigvuldig voorkwamen, berokkendden een ontzaglijke schade aan Turnhout in het jaar 1334. De graaf Willem van Saffenbergh in twist zijnde met den hertog van Brabant Jan III, over de heerlijkheid Heusden, overvalt en plundert Turnhout, en zal hoogstwaarschijnlijk het Kasteel niet gespaard hebben. Nochtans moet het niet ten gronde geslecht zijn geweest. Herstellingen werden er na dien aan toegebracht; des hertogs dochter Maria van Brabant, die later trouwde met hertog Reinout van Geldre, en na den dood haars vaders in het bezit kwam van het Land van Turnhout, werd er de eigenares van. Zij hield er maar korte verblijven. Het was slechts, wanneer de dood haar haren man had ontnomen, dat zij besloot haar weduwschap op het kasteel van Turnhout door te brengen. Zij kwam te Turnhout in het jaar 1372 en deed groote herstellingen aan het Kasteel. Wij zijn dus geenszins van meening, gelijk sommigen aanhalen, dat Maria van Gelder het kasteel bouwde, om de redenen die wij in onze Geschiedenis van Turnhout hebben opgegeven. De hertogin bewoerde het kasteel tot aan hare dood in 1399 (n. s.).

Maria zonder kinderen gestorven zijnde, ging hare nalatenschap over aan hare zuster, de hertogin Joanna, welke

dezelve overbracht aan hare nicht Margareta, gravin van Vlaanderen, vrouw van Filips den Stoute, hertog van Burgondië. Het was de tweede zoon van dezen hertog, Antoon van Burgondië, die nu het kasteel en het Land van Turnhout erfde.

Deze hertog bracht leven in de stad, vooral wanneer na zijn tweede huwelijk, met Elisabeth van Görlitz, hij dikwijls op zijn kasteel verbleef. De edelste ridders omringden hem op zijn hof, de jachtpartijen volgden regelmatig op elkander, groote feesten werden op het kasteel gegeven. Was die hofhouding zoo schitterend, en die feesten zoo weelderig, het gebouw, waarin dit plaats had, moest in evenredigheid der plechtigheden gebracht worden. Daarom had hertog Antoon vele veranderingen, vergrooitingen en herstellingen aan de gebouwen gedaan, zooals de Rentmeestersrekeningen van dien tijd het ons melden.

Op den hoek zuidwaarts verhief zich een groote en op den hoek noordwaarts een kleine toren. De muren waren met kanteelen bezet. Een kapel met torentje had er insgelijks hare plaats. Van binnen waren de vertrekken verdeeld tusschen de verscheidene kamers van Mevrouw de hertogin, de jonkvrouwen van Zayn, van der Leek, van Veer, van den Hertog en zijne jonkheeren, van Monjouwen, Charolais, Huldemberg, en van Claes van de Werve, en tusschen de eetkamer, de portierskamer, de slaapkamer der edelknopen, de aalmoeskamer, en de gevangenis. De meeste kamers werden nu geplaveid en de vensters vernieuwd met schoonen wagenschot.

Men had toegang tot het Kasteel langs eene dubbele ophaalbrug, die lag over de vesten of burchtgracht, die het Kasteel omringden. Binnen de vesting stonden de stallingen, de schuur, het ridders- en het valkenhuis.

Een vruchtbrijke boomgaard omsingelde de vesten, alsook de uitgestrekte perrinck of park met zijne prachtboomen, die ten tijde van Antoon van Burgondië, met honderden eiken heesters vergroot was. In een gedeelte van dit park met hooge boomen beplant, westwaarts het Begijnhof, stond, tot vermaak der prinsen, een Reigerbosch,

waar in den zomer vele reigers nestelden, en dat door een bijzonderen toezichter bewaard werd.

Door die schitterende Burgondische hofhouding was het Kasteel in een oprecht paleis herschapen, en uiterst prachtig onderhouden.

Na den dood van hertog Antoon, die den 25 October 1415 te Azincourt sneuvelde, brachten zijne opvolgers van tijd tot tijd eenige dagen door op hun kasteel, doch veel minder dan hun voorzaat.

Hertog Jan IV en Jacoba van Beieren, Filip van Sint Pol, vertoefden er, wanneer zij ter jacht kwamen in het Grootenhout, of eene reis naar Holland ondernamen.

Na den Gelderschen oorlog in het begin der 16^e eeuw werd het kasteel versterkt en met een grooten voorraad wapenen voorzien om desnoods eene belegering te kunnen doorstaan.

In de jaren 1516-1519 werkten de beroemde bouwmeesters Keldermans van Mechelen aan herstellingen op het kasteel en namelijk aan de kapel.

Intusschentijd en nadien verbleven de vorsten Maximiliaan van Oostenrijk, Margareta van Oostenrijk, Karel V, Filips II, op den Turnhoutschen burcht.

In hunne afwezigheid was het de rentmeester of de kastelein, waartusschen de beroemde Engelbrecht van Nassau, die het kasteel bewaarde, of het toezicht er over uitvoerde.

Buitengewone veranderingen geschieden er niet meer aan tot op het oogenblik dat Keizer Karel het Land van Turnhout, den 1 Maart 1546, aan zijne zuster de koningin Maria van Hongarië schonk. Deze koninklijke eigenares hield veel aan Turnhout en besloot er te gaan wonen, vooral nadat hare prachtkasteelen van Binche en Mariemont in 1554 tot puinen verbrand waren. Zij veranderde het Kasteel in een ware lustwarande. Wij laten den lezer hierna oordeelen :

Men trad het Kasteel, omringd van vesten, over eene ophaalbrug langs de groote poort binnen waarboven een toren stond. Het was van verdedigingswerken voorzien. Sloten, kamers, daken waren vernieuwd.

De muren waren gezuiverd en hersteld. De gaanderij

van den grooten toren was geplaveid, bezet en gewit; lager aan de vier hoeken waren vier nieuwe torentjes aangebracht, op wier spits gouden appelen met vaantjens pronkten. In de kruisvensters waren nieuwe ramen ingezet, waarvoor de rentmeester wagenschot was gaan kopen te Dordrecht. De koer van het binnenhof was herkas-seid, alsook het plein voor het kasteel met steenen belegd. Eene nieuwe brug was er bijgekomen; de oude werd hersteld; de burchtgracht werd gekuischt, met karpels bezet, met eene schuit voorzien.

Van binnen in het Kasteel waren ook groote veranderingen gedaan. Te dien einde had men de schoonste eiken uit de bosschen van de Prelaten van Tongerlo, Averbode en Sint Bernards aangekocht.

Deuren en muren waren uitgeslagen en opene achtereenvolgende kamers daargesteld. In de zalen omringden hooge schouwen in gothischen trant de opene vuren; de wanden waren behangen met de kostbaarste tapijten.

Notenhouten zetels in 't groen geveerd en met leder gestoffeerd prijkten langs de muren; schilderijen van groote meesters, portretten van Oostenrijksche vorsten en andere, alsook landgezichten, die de prinses van hare eigendommen door Gabriël Bouryex had doen schilderen, voltrokken de pracht.

De kamers der jonkvrouwen waren op de derde verdieping.

In den loop van het jaar 1555 had Maria van Hongarië hare rijke en groote boekerij uit Mechelen naar Turnhout overgevoerd; daarvoor was eene bijzondere kamer bestemd.

In dit kasteel had Karel V in 1516 eene nieuwe kapel doen bouwen in gothischen stijl, volgens het plan van den beroemden Rombout Keldermans van Mechelen. Het H. Sacrament werd er bewaard. De Kapel werd verlicht door twee groote eiken vensters met vierkantige traliën, gemaakt door Gillies Faes.

Middelertwyl spreken de Rekeningen nog van de koninginnenkamer, financiekamer, wapenkamer, hofmeesterskamer, stellage voor de muzikanten, keuken, wijnkelder, conchiergerie, waar alle merkelijke herstellingen geschiedden.

Van buiten waren de veranderingen niet minder groot, vooral aan het park, dat met zijne uitgezochte boomer en heerlijke fonteinen eene der schoonste waranden van België was.

Die staat zegt ons genoeg wat prachtkasteel de Turnhoutsche burcht ten tijde van Maria van Hongarië was.

Helaas, die schitterende toestand was van korten duur.

In 1556 verliet de Landvoogdes de Vrijheid om niet meer weder te keeren.

De koning schonk het slot der Vrijheid in leen aan mevrouw Maria van Montmorency, gravin douarière van Laing, zoolang als hij het zou believen. Eenige jaren later werd het verpand aan de familie Maximiliaan, graaf van Boussu.

Nu volgde een tijdvak zoo droevig als noodlottig voor het kasteel. Het ging zijn uitzicht van lustpaleis verliezen en meer gelijken aan een versterkte vesting.

In het jaar 1566 huisde er eene bende krijgsvolk uit het Fransch garnizoen van Antwerpen onder commando van Lagarde. Gelukkiglijk werd zij korts daarop verdreven door graaf van Mansfeld, die het slot ter bewaring toevertrouwde aan de stadsgilden tot het jaar 1586, als het weder bezet werd met Spaansche troepen, waarover kapitein Cloeman 't bevel voerde.

Vijf jaar later, den 2 April 1591, maakten de Geuzen van Breda zich door verraad meester van het Kasteel. De Geuzen echter speelden er niet lang meester, daar de generaal Mondragon het in de maand Augustus 1592 opnieuw veroverde en er een garnizoen achterliet. Het waren Mondragon's Spaansche manschappen die in 1594 eene duchtige belegering moesten doorstaan van prins Maurits van Nassau. De legerbenden hadden het kasteel aangevallen en ontrent de honderd schoten er op afgelost, doch zij moesten het eindelijk opgeven en vertrekken. Kapitein van der Delft die zoo moedig had wederstaan, deed nadien hetzelfde jaar nog de versterkingswerken vergrooten, om bestand te zijn tegen eene nieuwe belegering, want ook men vreesde de terugkomst der Hollanders in grooter getal.

Nu werd het een gedurig heen en weer gaan van Spaan-

sche soldaten, totdat het jaar 1597 ontlook voor de Spanjaarden met eene verschrikkelijke nederlaag en voor de Staatschen met eene treffelijke zegepraal. Prins Maurits van Nassau won den 4 Januari op generaal Varax den slag der Thielenheide in de nabijheid van Turnhout en veroverde 's anderdaags het Kasteel.

Pogingen werden aangewend om het Kasteel, dat reeds der Vrijheid zooveel wee had berokkend, onzijdig of neutraal te doen verklaren. Aartshertog Albertus en de Staten Generaal verleenden hunne toestemming op zekere voorwaarden, vooral dat het zou blijven zonder garnizoen.

Eene burgerwacht werd alsdan te Turnhout opgericht, aan welke de bewaring van het Kasteel werd toevertrouwd. Na eenigen tijd begonnen de boogschutters, aan wier voorzitter de sleutels ervan door sergeant Nicolaas van Porame plechtig waren overhandigd, het optrekken der wacht moede te worden en verklaarden dat het onnoodig was hun werk en bezigheden te laten staan voor de bewaring van een onzijdig verklaard kasteel. Aan hoogerhand luisterde men naar deze klachten; eene lijst van geheel den inboedel werd gemaakt, de vensters en de deuren toegemetseld, de ophaalbrug afgebroken en de 18 sleutels aan Hendrik van der Clusen, kastelein des Konings, toevertrouwd.

Ditzelfde kasteel doorstond kort nadien eenen treurigen ondergang. Het brandde af, volgens eenigen, den 3 Juni 1597, volgens anderen op het laatst van het jaar, volgens de eenen was het bij toeval, volgens de anderen door de moedwilligheid der Geuzen. Niets bleef er van over dan eenige puinen der muren binnen en buiten. Op eene plaat door Le Roy in 1678 uitgegeven ziet men nog den afgebranden linkervleugel nevens de eerste herstellingen door Amalia van Solms begonnen.

Zoo verging dat trotsch gebouw, het feodaal prachtkasteel van Maria van Gelder en Maria van Hongarië, dat getuige was geweest van zulke schitterende betoogingen der koninklijke hofhoudingen en van zulke langheden eener vreemde soldaterij.

Na den vrede van Münster, in 1649, trad de prinses Amalia van Solms, weduwe van den grooten krijgsheld

prins Frederik Hendrik van Nassau, in het bezit der heerlijkheid van Turnhout met het Kasteel.

Het eerste werk der prinses in de Vrijheid was de herstelling van het Kasteel. Dit werk werd begonnen in het jaar 1650; de noodige bouwstoffen en gereedschappen werden gehaald te Breda. Spijtig is het dat dit certijds zoo prachtig gebouw, zoo sierlijk met zijne torentjes naar den Spaanschen trant opgericht, nu een geheel ander uitzicht kreeg; want zooals de platen van dien tijd het verbeelden, en zooals het nu nog voorkomt — het is nog bijna hetzelfde als in 1650 — heeft men het hersteld in dien stijven Hollandschen bouwtrant, die eerder het schoone aan het ruime heeft opgecofferd. Van binnen werd het kasteel rijk gemeubeld met gouden leer en tapijten versierd en aan de muren hingen de portretten der familie van Nassau. Het wapenschild van Amalia van Solms werd boven den ingang der poort geplaatst. Wanneer het kasteel bewoonbaar was, kwam de prinses met haar gevolg van tijd tot tijd er eenige dagen in overbrengen. Zij ontving er alsdan personen van hoog aanzien, zooals de Koning van Engeland in 1658, den prins van Oranje, den zoon van den koning van Engeland.

Nadat Amalia van Solms het aardsche met het eeuwige had verwisseld, volgde hare dochter haar op in het bezit der Heerlijkheid en des Kasteels van Turnhout.

Maria van Nassau, die met Lodewijk Hendrik, hertog van Zimmeren, paltsgraaf van den Rhijn, in Beieren, gehuwd was, verbleef meer nog dan hare moeder, op het kasteel en bracht er menige veranderingen aan toe; doch het was vooral door den koning van Engeland, Willem III, die na Maria van Zimmeren, Turnhout in eigendom had, dat het kasteel geheel werd voltrokken. Grootte herstellingen geschieden in 1691; een kwartier werd in 1694 gemaakt voor de prinses van Polen en dit jaar ook gelastte hij zijn raad- en rentmeester, Marcus Pauly, het opdekken van het schaliëndak boven de oude ruïne, den traptoren, den watertoren, de vensters, en voorts al hetgene tot eene volmaakte herstelling behoorde, aan te besteden.

Menige voorwaarden werden hiertoe gesteld, en na zijne

voorzorgen genomen te hebben, liet hij den 4 October 1694 het werk aan Jan van Stockum voor 150 gulden.

Na den dood van Willem III is de schitterende tijd van des kasteels geschiedenis voorbij. Opvolgens de eigendom der koningen van Pruisen, van de keizerin Maria Theresia, den hertog Silva Tarouca, de familie graaf de Pestre, vergenoegden deze eigenaars zich met te genieten van de werken hunner voorzaten, mits eenige kleine veranderingen, zooals het gelint rond de warande. De kasteleins en de rentmeesters waren nu de groote heeren van het kasteel.

Die toestand duurde tot aan de Fransche Omwenteling, wanneer de goederen van den graaf de Pestre werden aangeslagen en het Kasteel verkocht. Het verkooppingsplakkaat van het jaar VII molde: „Een kasteel gelegen te Turnhout hebbende 4 kelders, eene onderaardsche keuken, verscheyde plaetsen maekende 36 kamers op de 1ste stagic eenen schoonen zolder en eenen stal omringt met vestingen hebbende voor ingang eene houten brugge met een zeer schoone warande, groot omtrent 7 roeden en half (bunders) inde welke zich bevinden meer dan twee duyzend drij hondert eyke, olme, abeelo en lindeboomen, bijna alle zeer schoon en zeer wel aankomende (te meer een zeker getal boomen geschalmt met den hamer der Republiek en dewelke geen deel maken van den tegenwoordigen koop). Te meer eene bleekerye voor aan het Kasteel, het geheel niet verpagt, door desverstaende geschat op eene inkomste van 5000 fl. en op een capitael van 200.000”.

De stad werd eigenaarster van het kasteel.

Welk gaat nu het lot van die aloude burcht der heeren van Turnhout worden?

Ten tijde van de Fransche Republiek op het einde der 18^e eeuw diende het Kasteel tot gevangenis dergenen, en bijzonderlijk der priesters, die den haat der Franschen hadden opgelopen.

Onder het Keizerrijk en nadien, zetelde er de Rechtbank van eersten Aanleg.

Onder het Hollandsch Bestuur was het Kasteel in zeer slechten staat; in 1827 werd door den ingenieur van den Waterstaat een bepaald bestek opgemaakt tot zijn herstel:

10.000 gulden zou het kosten aan de Rechtbank en 19,221 gulden aan het gevang.

De Omwenteling van 1830 staakte de onderneming, die in 1831-1833 werd verwezenlijkt. In deze herstelling werden de Geschiedenis en de Kunst geheel ontzien, en alleen de sterkte en het nut voor oogen gehouden. Gansch het inwendig werd veranderd, het ingangsportaal geheel herbouwd de wapenen boven het portaal weggenomen, vele trappen en uitwijkingsplaatsen gestopt, monumenteele schouwen afgebroken, de vensterkruisen veranderd, muren toegemetseld, enz. In 1847 werd het kasteel gewit en nieuwe vensters ingezet.

De Republikeinen, zooals wij hierboven vermeldden, hadden het kasteel in gevangenis veranderd op het laatst der 18^e eeuw, hetwelk nadien gedeeltelijk dezelfde bestemming bleef behouden, en vooral omstreeks 1840 een gewichtig gevangenhuis werd.

In het jaar 1904 hield het arresthuis op hier te bestaan en werd overgebracht naar de nieuwgebouwde celgevangenis.

Ruimte was er nu in overvloed. Eenige diensten der stad namen die weldra in. Alhoewel de Rechtbank van eersten aanleg er nog zetelde, was het kasteel nochtans grootendeels aan zijn lot overgelaten. De vest zelfs rond de gebouwen werd langzamerhand gedempt. Het Kasteel in dien staat was droevig om zien. Ook waren wij uiterst gelukkig, wanneer wij hoorden dat de stad bij akte van 26 november 1908 het Kasteel aan de Provincie had verkocht. Dit machtig bestuur deed weldra de plans opmaken tot eene volledige inwendige en uitwendige herstelling. De provinciale bouwmeester Jules Taeymans werd er mede gelast. Een meesterlijk plan bood hij ter goedkeuring aan. Weldra werden en de werken aanbesteed; de heeren Jansen - Van der Veken van Antwerpen en Jos. Horsten van Wortel namen het op zich de werken uit te voeren.

Hedendaags zijn de herstellingen al verre gevorderd. Het oud Kasteel, dat zooveel eeuwer trotseerde, is weer het schoone van voorheen, en herwordt het kostbaar monument welk menig bezoeker naar de Kempische hoofdstad zal trekken.

Bewijsstukken

I.

AANSTELLING VAN DEN COLONEL DE LA GARDE OP HET KASTEEL.

Antwerpen, 2 Juni 1581

Edele eersaeme zeer wijze en voirsienige lieve besunder
 Alzoo wij tot versekerheyt vant plat landt, en om te ver-
 hueden d'excursien en pillaignen van vijanden hebben raet-
 saem gevonden opt slot te Turnhout te stellen garnisoen
 Soo hebben wij tot dyen fijne affgeveerdicht den coronel
 de la Garde gouverneur der stadt van Diest, met ruyters
 ende knechten om sulcx te exploicteren. Versuecken daerom
 en vermaenen en nyctemin gebieden en ordonneren, allen
 en elcken een van Ulieden den voirs. coronel in tghene des
 voirs. is gehoorzaam te zijne en hem met zijnen volcke
 terstont opt sicht van desen openinge te doen van tvoirs.
 slot en het crychsvolck te legghen in garnisoen aldaer, te
 accomoderen met quartieren in alle revelijckheyt zoo wij
 hopen dat ghijlieden als goede patriotten sult doen u ad-
 verterende en waerschouwende dat wij den voirs. coroneel
 speciaal last en bevel gegeven hebben in gevalle hem ope-
 ning geweygert werdde tegen donwillige te procederen met
 geweldige handt als tegen vijanden van lande welck soude
 unyterlijck keeren tot Ulieden groot achterdeel schaede en
 bederffenisse die wij liever sagen verhuedt, Ende hopen dat
 ghij sult conformeren nae onse begeerte alst billich is
 Bidden wij den Almogenden heere

Edele erntfeste zeer wijze lieve besunder U te verleenen
 sijn goddelijcke Grès Uyt Antwerpen den Ilen Juny XVc
 LXXXI Uwe goetwillige

Die van Raede der Staeten van Brabant
 Ter ordonnan. van voirs. Raede

..... (?)

1581

*Het adres vermeldde : Edelen ernstfesten zeer wijsen
 voirsienighen lieven besunderen Casteleyn schoutelh sche-
 pen borgeren en gemeyne ingesetenen van Turnhout.*

Deze brief was toegevoegd met zegel daarop.

ARCHIEF DER STAD.

II.

VERKLARING DER ONZIJDIGHEID VAN HET KAS- TEEL DOOR DEN RAAD VAN STATEN DER VEREE- NIGDE NEDERLANDEN.

's Gravenhage, 1 Februari 1593.

Den Raede van State der Vereenichde Nederlanden geleth
 hebbende op het aengheven ende verzouck vande Wethou-
 deren ende gemeyne ingesetenen der Vrijheyt van Turnhout
 aenden selven bij Reg^{te} gedaen belangende de ontvestinghe
 vant huys oft Casteel van Turnhout, heeft geaccordeert en-
 de toegelaten accordeert ende laet toe bij dezen, dat tselve
 huys oft casteel van Turnhout zal blijven neutrael ende
 onbeset met soldaten oft garnisoen dezer geuniceerde pro-
 vintien mit dat alvoirens die soldaten vanden vijandt te-
 genwoordel op tzelve huys wezende daeraff zullen trekken
 ende gheen andere van des vijandts zijde daerop weder
 genomen en zullen moghen werdden. Dat zij zich
 oick die wallen van tzelve huys tot drie plaetsen sullen
 worden geslicht, die grachten gestopt ende alle die deuren
 ende vensteren daeraen wezende toegemest tot twee stagiën
 hooch, zulck dat tzelve huys nyet bewoont oft bewaert en
 wordde bij yemanden. Gedaen in 's Gravenhaghe den cer-
 sten february XV^c dryentnegentich. MEYNERTS.

Ter Ordonnantie van den Raedt
 van State

CHR. HUYGHENS.

Oorspronkelijk stuk met cachet der Staten.

ARCHIEF DER STAD. Nr 394.

III.

AKTE OVER DE ONZIJDIGHEID VAN HET KASTEEL
's Gravenhage, 16 September 1593.

DEN RAEDT VAN STATE DER VEREENIGHDE NEDERLANDEN geleth hebbende op het aengeven en versouck bij schoutet rentmr wethoudere ende gemeyne ingesetenen der Vrijheyte van Turnhout aenden zelve bij requeste gedaen belangende de ontvestinghe van 't huys of casteel van Turnhout, heeft geaccordt en toegelaten, accordeert en laet toe bij dezen dat tzelve huys of casteel zal blijven neutrael en onbezet van soldaten of garnisoenen deser geunicerde provincien, mits dat alvoorens die soldaten vanden vijandt tegenwoordich op tzelve huys wesende daer aff zullen trecken en ghene andere van des vijandts zijde daer op weder genomen en zullen moghen wordden, dat zij oyck de wallen van tzelve huis tot drye plaetsen behouden zullen weten te slichten, die grachten te stoppen en alle die oude vensteren daer aen wesende toemetsen tot twee staghien hooch. Zulcx da tzelve huys nyet bewoont of bewaert en wordde bij nyemand: Ende zal den Rentmr gehouden zijn aen Zijn Ex^{cie} ontfanger en controlleur van de confiscatien tot Berghen opten Zoom residerende te leveren ptinenten en behoore staet van de domeyne metten lasten daer op staende die den hertoghe van Brabant onder de Vrijheyte en Lande van Turnhout is hebbende, en dyenaengaende te verdinghen en hem te quijten gelijk andere eenighe goeden administrerende, baenende of gebruyckende toecomende persoenen hem onthoudene in beslotene steden of sterckten van de vijanden. Gedaen in 's Gravenhageden zestienden septembris XVe drie en tnegentich. —
REYNERTS. Ter Ordonman. van den Raede,

Cachet der Staten.

van State,
VAN ZUYLEN.
1593.

*Oorspronkelijk stuk op papier bezegeld met het cachet;
aan het hiernakomend gehecht.*

ARCHIEF DER STAD.

IV.

HET KASTEEL WORDT ONTLAST VERKLAARD VAN
ALLE OORLOGSVOLK.

Brussel, 1 Februari 1597.

Sur que les manans de la franchise de Turnhout ont fait remonstrer à Monseigneur le cardinal archiducq etc. Lieutenant Gouverneur et Cap^{nc} Gnal pour le Roy nostre Sr es pays de pardeca. Comme depuis la dernière retraicte nemy estant venu assieger le chau illecq et serait après douze coups d'artillerie devenu mr par appointment. des gens de guerre de Sa Mat^e hors dicelle franchise, len. Et ainsy que led^e ennemy estait en deliberation dy bouter le ieu et ruiner les murailles, comme desja a ceste fin il en avait fait retirer toutes les provisions et munitions, les suppl^s firent tout delvoir pour l'empescher, sous espoir comme ils remonstroyent de pouvoir obtenir de sad^e Alteze neutralité de lade maison, et la faire garder par les manans de lade franchise, laquelle pardevant a este partaige des filles de feus, ducs de brabant predecesseurs de Sa Mat^e, ayant led^e chau est basti par une dame vesve du ducq de Gheldres, et depuis toujours este entretenu comme patrimoine et ancienne maison des ducs de Brabant, ou que aussi feue de bonne memoire la Reyne douairière de Hongrie cydevant Regente et Gouvernante desd^{ts} pays de pardeca sest par diverses fois tenue avecq toute sa cour, y ayant mis grands frais et despens pour reparer et accomoder led^e chasteau, lequel serait de tout perdu et l'ancienne dicelle maison estaincte, en cas que par sad^e Alteze ny fut pourveu, dont aussy depend le soulaign. de sd^{ts} suppl^s en particulier, veu que demeurant la garnison de l'ennemy aud^e chau, ils seront journallem subjects aux alles venues et revenues des gens de guerre d'une part et d'autres ce que à la pfin causerait alad^e franchise un saccagement et massacre, avecq lenticre ruine et degast du peu que y peult encores rester. Suppliants partout tres humblement quil pleust à son Alteze accorder la neutralité de lade maison et que à ceste fin les suppl^s la pourront garder, et faire garder par les manans de lade franchise,

sans y laisser entrer aucuns gens de guerre ny dun coste ny daultre et sur ce leur faire depescher acte en tel cas pertinent. Sade^e Alte^e ce que dessus considere et au nom de la part de Sade^e Mat^e declare et declare par ceste quelle est contente, que sortant lennemy hors du chau et maison dud Turnhout les habitants dicelluy lieu se puissent et pourront mettre et loger en icelle place et la garder, laquelle Sade^e Alteze tiendra libre et exempte des gens de guerre. Ordonnant ä tous quil appertiendra de selon ce eulx regler et conduire faict ä Bruxelles soubs le nom de Sade^e Alteze et chacet secret de sa Mat^e le premier jour de febvrier XVc nonante et sept. ALBERT CAR.

Par ordonnance de Son Alteze,
VERREYCKEN.

Cachet Zijner Hoogheid.

Oorspronkelijk handvest op perkament 0.54 × 0.20 bezegeld met cachet Zijner Hoogheid.

ARCHIEF DER STAD. Heuvelmans, (Kronijk, bl. 11—12.)
geeft hiervan slechts een afschrift.

V.

AANVRAAG TOT ONZIJDIG VERKLARING
VAN HET KASTEEL.

's Gravenhage, 22 Mei 1597.

COPIA.

Aen sijn Ex^e ende mijne heeren van den Raedt van Staten der Vereenigde Nederlanden.

Vertoenen in alder oytmoet en reverentie die schepenen en gemeyne ingesetenen der vrijhey van Turnhout dat naer de route des leghers van den coninck ende innemen daer naer des casteels van Turnhout bij uwe Ex^e sij suppln ten opsiene van gedurighe beschadicheden die sij om tselve huys lijdende ende peryckelen des leghers die sij andermaal staen te verwachten hebben gesoliceert aen de sijde des coninck op hope van uwe. Ex^e ende oock tselve te vercrijghen, dat haerlieden tselve huys in handen gestelt sijn bij hen soude moghen bewaert worden sonder dat het

voorder met eenigh garnisoen belast soude worden ende dat tot versekerhey van dien de grachten aen de een sijde gevult souden moghen worden soo oock met de huysen van Westerloo en Blijenbeeck is gedaen dwelck hen bij expresse acten van des coninck weghen volghen de copijen autentieck hier mede gaen, is geacordeert; heeren daerom oitmoedelijcken aen uwe Ex^e en alsoo tselve huys van geenen dienste oft sterkte en is, dan haerlieden causeseren haere uytterlijke bederffnisse bidden dienstelijcken dat uwe Ex^e en gelieve haer insgelijcx te accorderen de neutraliteyt desselffs huys ende dat tot versekerhey van dien de grachten naer de sijde vanden kercken moghen gevult worden dwelck doen etc "

APPOSTILLE.

Dese geoiceert sijn met sijn Ex^e en desselffs goetvinden daer op verstaen den Rade en verstaet niet dat op de neutraliteyt alhier versocht sal worden geordonneert ten sij die supptn alvoren exhiberen de Appostille van Ampliatie bij copije aen dese geannexeert geteekent bij de eijghen hant van heere cardinael van Oistenrijck soo wel als die voorgaen acte van iersten february bij den selven geteykent is. Actum in 's Gravenhage in rade van state den XXII may 1597 Ende was onderteekent CIIR. HUYGHENS "

Eigentijdig Afschrift. — ARCHIEF DER STAD.

VI.

AKTE RAKENDE DEN KASTELEIN EN DE HUUR
ZIJNER WONING.

28 Juli 1638.

+

Acte van Jo Peeter de Soutelande schouteth ende castelleyn van Turnhout, den 28 July 1638.

Opt vertooch gedaen aen den President ende luyden van sijns Mat^s Rekencamer in Brabant bij Jo^r Peeter de Zoutelande schouteth ende castelleyn der Vrijhey ende lande van Turnhout hoe dat sijne mat^s soude sijn gedient geweest

in den jaere XVI^c eenendertich, op den sevensten July hem remonstrant te stellen ende committeren als castelleyn ende bewaerder van het huys ende casteele tot Turnhout met allen die rechten eeren vrijheden proffijten ende emolumenten daertoe staende, blijkende bij copije vande acte van commissie daeraff sijnde, ende houwel die Renmt bij deselve commissie geenssints en is belast met eenige huerpenningen ten behoeve van zijne Ma^t soo ist nochtans dat wijlen den administrateur Cleymans in sijne rekeninge is belast geworden van in ontfanch te brengen de somme van XXV ponden arthois voor de bewooninge ende thien ponden voor den pleyne onder pretext dat des Rent. voorsaeet Jo^r Maximiliaen de Mol gelycke somme in sijnen tijt soude goet gedaen ende betaelt hebben, daertegens nochtans staet te considereren dat den selven de Mol nyet en was versien van acte van commissie van de huysingen gelyck als voore wel is versien die voorscreven Remonstrant, uyt welcken respecte denselven daeromme onder correctie wel vrij ende exempt behoorde te wesen van eenighe hueringen te geven ter oorsaecken vande voors. offitie van castelleynschap conchierge ende wooninghe, nyetemin om aen sijne Ma^t geen nadeel te doen, vereleert wel te vreden te wesen voor de voorscreven bewooninge ende gebruyck van den voorscreven pleyne tsaemen ten behoeve van sijne Ma^t jaerlijcx te betaelen eene recognitie (hoewel als voor ongehouden) van de somme van vijffentwintich rijnsguldens behoudelijck dat hem tselvo sal volghen voor enen tijt ende termijn van dertich jaeren biddende hem daerover vereert te worden acte in forma.

De President ende luyden der voors caemere tgene voors is overgemerkt hebben in den naem ende van wegghen sijne Ma^t geaccordeert ende accorderen bij desen aenden suppliant de continua van de wooninghe van sijne Ma^{ts} huys tot Turnhout hierboven gementionneert met het gebruyck van den pleyne van den casteele tot wederroepens, alles in der vuegen ende gelyck sijne voorsaeten dat beseten ende genoten hebben, mits daervoor jaerlijcx betaelende tot profijte van sijne Ma^t in handen van den administrateur van Grootenhout Guillaume de Proost gelyck XXV ende thien.

ponden tsaemen XXXV p arth. t'sjaers, waervan d'eerste jaer van betaelinghe loopende cours hebben sal, tsedert den verschijndach van dyer gelycke recognitie bij den suppliant betaelt, ende bij den voors. administrateur overbrengende dese oft copije autentique van de selve voor d'ierste reyse alleenlijck ende jaerl. ontfanch maeckende van de voors. recognitie van de voors. XXV en X l artois respectievelijck sal men hem al tgene voors. is gestaen in rekenin. sonder swaricheyt. Actum rs^a

Het is alsoo uit register van acten van jaren 1637 en 1638 berusten in Camer van rekeningen tot Brussel.
BAVET.

Eigentijdig Afschrift. — ARCHIEF DER STAD.

VII.

PRIVATE AKTE VOOR BETALING VAN HUISHUUR.

10 September 1641.

Ick Gijsbrecht Cleymans soene wijlen Philips Cleymans, in sijnen leven bewaerder van den haemere ende administrateur van sijne Ma^{ts} bossche van Grootenhout ende andere Ma^{ts} domeynen van de Vrijheyte ende Lande van Turnhout nyet begreepen, inde admodiatie, verclaere ende attestere midts desen op den cedt bij mij onderscreven int aenvangh van mijne offitie gedaen waerachtigh te weesen dat wijlen mijnen vaeder saeliger in zijne leeven noeyt en heeft kunnen becoemer van de schauteten van de Vrijheyte van Turnhout betaelinghe van de huysluere ende casteelpleyn toecomende sijne Ma^{ts} binnen de voors. Vrijheydt van Turnhout daer inne de voors. schauteten tzedert de jaere XVI^c achtien inne hebben gewoint, voor redenen van weetschap dat ick onderscreven als erfgenaeme van voors. Philips Cleymans de voors. officieren naer desselvs overlijden met executien daer toe hebbe moeten dwinge als te weten Jo^r Maximiliaen de Mol, Jaspas Charles, en de tegenwoordighe schauteth, maer hebben de voors. de Mol en den tegenwoordighe schauteth naer gedaene sommatie haer t'achterheyte voldaan, en den voors. Jaspas Charles naer

gedaene sommatie is coemende in oppositie, waer tegens ick onderschrevenen met adjonxie van den officie fiscael alnoch tegenwoordelijk in den Raede van Brabant moet procederen en hebben die oncoester daarvan tot noch toe gedaen meer beloopden als die principaale somme van verachteerde huyshuere is importeerende nyet reeckende die costen gheuerende de voors. processe noch sullen gheschieden, in oirconde der waerheyt hebbe dese onderteekent op den thienden september XVI^c eenenviertich

CLEYMANS.

16—3—41

Oorspronkelijk stuk. — ARCHIEF DER STAD.

VIII.

AKTE VAN TOELATING DER PRINSES AMALIA VAN
SOLMS VOOR ZEKERE WERKEN AAN HET KAS-
TEEL.

's Graevenhage, 5 October 1649

Remonstrantie van den tegenwoordigen Rentm^r over
haere hoochts domeynen der Vrijheyt ende Lan-
de van Turnhout.

Opt 1 Artl.

I.

Haere Hoocht autoriseert hiermede den Remonstrant omme het schaerhout ofte brandhout in desen vermeldt publyckelyck ten overstaen van schepenen aenden meestbieden te vercoopen naer voorgaende affixie van billetten. Doende alle debvoiren omme tselvo ten hoochsten prijse te brengen.

Eerst versoeckt den remonstrant ordre om te vercoopen het ordinaris branthout omtrent negen oft thien buijnderen als men gewoonlijc is allen jaer te vercoopen ende daerinne de afgaende rijschellinge eycken boomen die tot geen groot werck bequaem sijn ende ander houdt heletsel doen aenden wasch.

Opt II Artl

II.

Haere Hoocht sal den Heere de Knuydt autoriseren omme soo rasch doemlijck dese difficulteyten aff te handelen.

Oock waer gaet dat haere hoocht den remonstrant ordonneerde in te houden van het gene sijn noch moet betaelen wt zijne admodiatie aen sijne Mat van Spaignien soo veele penninge als den interest is bedragende die haere hoocht heft over het missen van een jaer chijnsen over de dorpen die in pantschap heeft ghadt Johan de Proost bedragende omtrent de vier hondert gul. die bij de boorsen de pantheer sijn ontfangen bij foute sijne Mat van Spaignien deselve op zijnen behoerlijcken tijt niet en heeft gelost, mits gaders oock den interest die haere hoocht is hebbende over het derven vande wintmolens van Wechelderzande daer van oock de proffijten van over de sechthien maenden behoorden gecomen te hebben aen haere hoocht ende des niettegenstaende blijft de voornomde pantheer denselven gebruycken tot oorsaecke hem sijne interest van zijne Mat van Spaignien niet en wordt goet gedaen alsoo dat haere hoocht genootsaect sal wesen allen de voors interesten te haelen aen sijne Mat van Spaignien van gestelt is niet vele van te comen ten sij bij tijde met sulcke middelen daerinne worden versien ende dienvolgende door den heere President Knuyt (die eerstdaechs naer Brussel gaen sal

soo men verstaet) versoek gedaen worde.

Opt III Artl.

3.

Haere Hoocht authoriseert hiermede den Remonstrant omme eenige coonijnen te setten ende planten in de duynen achter Vosselaer midtsgaders in het cleyn Bosch achter het casteel genaemt den Reygersberch alsmede omme de opsicht te hebben over de patrijzen ende warander in den Lande van Turnhout, midtsgaders de misbruycken te mogen calengeren ende de poenen volgens de ordonnantie daer van te doen betalen ende daer van in sijne rekeninge te verantwoorden gelijk van andere keuren en breuchen vallende in het Grootenhouten Bosch.

Alsoo den remonstrant oock last heeft van haere hoocht te setten eenige coonijnen op de *duynen achter Vosselaer mitsgaders in het cleyn bosch achter het Casteel genaempt de Reygersberch* daer eertijds noch coonijnen geloopen hebben ende overleden rentmrs d'opsicht oock hebben ende over de patrijzen soo versoect den remonstrant dat hem oock schriftelijke ordre daertoe worde gegeven om deselve coonijnen ende patrijzen gade te slaen ende opsicht te nemen, soo wel op d'andere als op de voorsyde plaetsche, daer men eenige waranden te behoeve van haere hoocht soude connen maecten ende de misbruyckens daervan sal mogen kalendieren oock de pene volgens d'ordonnantie daarvan te doen betaelen, ende daarvan in sijne rekeninge verantwoorden, op den selven voet vande andere keuren ende breucken vervallende inde warande van het Grootenhout bosch daer de remonstrant oock d'opsichte over heeft.

Opt IIII Artl.

4

Den Remonstrant werdt geauthoriseert omme over den Patrijzvanck voor dit saysoen met een be

Ende noopende het verpachten van de patrijzen sal goet wesen deselve te laeten aen liedens van fatsoen, die deselve mits nu ge-

quaem persoon ten meesten dienste van Haere Hoocht te handelen ende accordeeren op approbatie van Haere Hoocht Ende dat op soodanigen voet dat den Patrijzvanck niet en werde bedorven maar wederom aangequeckt naer behooren.

heel gedestruert sijn, in staet soecken te brengen ende eenige coppelen laeten leveren die men met gelegentheyte ten behoeve van hare hoocht sal overseijnden. — Want in gelt te verpachten bevindt dat deselve maer twintich gulds in de leste verpachtingen hebben opgebracht.

Opt V Artl.

5

Haere Hoocht vindt goet dat den Remonstrant bij provisie de aerde sal laten graven en alles prepareren omme steenen te connen backen. Ende daertoe oock het brandthout in voorraet te laten cappen.

Ten laesten waer oock goet ingevalle haere hoocht gelifte waere aen het casteel tot Turnhout te bouwen dat ordre gegeven werde aen den remonstrant om van nu van aen ingevalle mogelijk waer plaetsche te procureren ende de aerde te doen graven om den steen te backen tegens den naesten somer, mits de aerde eenen winter moet gegraven wesen. Oock het brant-hout te doen kappen tot den steen van noode, d'welck indesen winter soude moeten geschieden oft en kan den naesten somer daertoe niet gebruyckt worden.

Actum in 's Gravenhage desem 5en October XVIc negen en veertich.

AMELIE P. d'ORANGE.

TER ORDONNANTIE VAN HAERE HOOCHT

Cachet der Prinses.

BUYTERE.

Oorspronkelijk stuk met cachet en handteekening der prinses Amalia van Solms.

ARCHIEF DER STAD.

IX.

SCHEPENVERBOD VAN IN DEN „REYGBERSBERCH”
ACHTER HET KASTEEL TE KOMEN.

27 October 1649.

Wij schepenen der poort ende vrijheyt van Turnhout doen condt ter instantien van Jan Pauwels teghenwoordich rentmeester van hare Hoogheijts de prinsesse douariere d'Orainge domijnen, inden quartiere van Turnhout datten voorgaenden rentmeester des voors. requirants voorsact heeft gesach gehadt over den Reygersberch ende toesicht genomen over de boomen alles gestaen ende geleghen aenden casteele alhier van hare Hoocheyt voors. die contraventuren aldaer gemulcteert ingevolghen d'ordonantie daer over gemaeckt ende alsoo den voors. requirant op den 17e deser maendt gerne saude uitten naem van hare gemelte Hoocheyt publickele ter puyen aff, allen de weerelt kennelijck gemackt hebben, dat een yder ingevalghen den voorn. ordonantie op den voors. Reygersberch sich saude hebben te vermijden te comen, ende de boomen inden voors. perinck te quetsen. Soo ist datten schouteth van Turnhout voors. tselve publicquelijcken heeft belet en over den voors. requirant heeft geprotesteert in forma. Ende want goddelijck is der waerheyt getuygenisse te gheven soo hebben wij schepenen voors. dese onse letteren met onsen gemeynen schependomssegel besegelt desen XXVII octobris XVIe neghen en veertich.

Zegel.

PROOST.

1649.

Oorspronkelijk stuk met der schepenen zegel bedekt

ARCHIEF DER STAD.

X.

REKENING VOOR OPBOUWING VAN HET KASTEEL.
18 April 1652.

Specificatie van de lieden die hebben gereden op Antwerpen oft Breda om materialen te halen tot reparatie van het casteel van haer hoecheyt.

In den iersten heeft daneel prijs gehaelt een keyr gouweleer voor haer hoecheyt den 13 September — VII — 7 — 0.

Noch heeft den selven gehaelt tot Antwerpen 18 stucken tapijten en een pack gouweleer wecht same 1000 pont — 7 — 10.

Noch is lauwereys willems gereden nae breda den 15 Januari 1652 ende heeft daer gehaelt twee keyren wageschot — 12 —

Noch is den selven gereden nae breda den 18 dito ende heeft daer gehaelt twee keyren wageschot — 12 —

Noch is den selven gereden nae breda den 22 dito ende heeft daer gehaelt twee keyren delen — 12 —

Noch is denselven gereden nae breda den 25 dito ende heeft daer gehaelt twee keyren delen — 12 —

Noch is Willem Willemsen keyr gereden nae breda den 15 Januari ende heeft daer gehaelt een keyr wageschot — 14 —

Noch heeft den selven gehaelt een keyr wageschot den 18 dito tot breda — 6 —

Noch heeft den selven gehaelt een keyr delen tot Breda den 22 dito — 6 —

Noch heeft den selven gehaelt een keyr wageschot tot breda den 3 Februari — 6 —

Noch is den selven gereden nae Bael den 6 dito met menheer Moesfelt ende Schuermans — 3 —

Noch is den selven gereden nae breda den 19 dito met Schuermans ende heeft wederom gebrocht een keyr schnel die ende loot.

Noch is den selven gereden nae breeda den 26 dito ende heeft daer gehaelt een keyr delen en wageschot en loot — 6 —

Noch is den selven gereden nae breeda den 3 mert met Schuermans ende heeft wederom gebrocht een keyr wageschot — 6 —

Noch is den selven gereden nae breeda en heeft daer gehaelt een keyr linden boomen den 21 dito — 6 —

Noch is Ariaen tijs gereden nae breeda met sijne wage ende heeft daer gehaelt een roeyer lange delen den 18 Januari — 9 —

Noch is den selven gereden nae breeda ende heeft daer gehaelt een roeyer lange delen den 22 dito — 9 —

Noch is Jacop Nelen gereden nae breeda ende heeft daer gehaelt een roeyer lange delen den 18 Januari — 7 —

Noch is den selven gereden nae breeda ende heeft daer gehaelt een roeyer lange delen den 22 dito — 9 —

Noch is luyckes dries gereden nae breeda den 21 Meert ewle heeft daer gehaelt lindeboomen — 6 —

Noch is gereden nae breeda peeter ofkens denselven dach ende heeft daer oock gehaelt lindeboomen — 6 —

Noch is gereden nae breeda den selven dach Andries van blaedel ende heeft daer oock gehaelt lindeboomen — 6 —

Oorspronkelijk stuk. — ARCHIEF DER STAD.

XI.

BETALINGSBEVEL VOOR WERKEN
AAN HET KASTEEL.

2 December 1662.

Jacob Sibs tegenwoordich borgemr deser stadt en vrijheyt Turnhout, U. l. sult betaelen aan Michiel Wouters de somme van twee hondt sessentwintich guld. veertien stuyvers wesende deser stadts quote in het ruy-

men van den borghgracht aenden casteele alhier, mitsgaders over het ruymen van eenich gruyts uitte kelders van selven casteele in den jaere 1662 lestleden En overbrengende dese sal u.l. in uwe te doene reeckeninge voor wtgeven valideren. Actum ter ordtie van schepenen deser 2e december 1662.

Sa 226 — 14

M. Empssens
Christiaen Mallants
Geerart Wouters
Willem Metten
Nicolaes Loomans
Frederick Antonis.

Oorspronkelijk stuk. — ARCHIEF DER STAD.

XII.

AANBESTEDING VAN WERKEN AAN HET KASTEEL.

4 October 1694.

Besteck ende conditie volghens de welcke d'heere ende Mr Marcus Pauly als Raet ende Rentm^r van sijne Sou : Ma^t van groot Brittaignien sal aenbesteden het opdecken van het schailien nieuw dack boven d'oude ruine van sijne Ma^{ts} Castele van Turnhout, traptoren, watertoren, vensters ende voorts allen t'ghene daer van dependeert.

Inden Iersten soo sal den Aennemer moeten allen de schailien gereet maecken, verhouwen, ende soo veel als het werck toelaet daer inne verwerckt soo groote als cleyne schailien ten meesten prouffijte ende oorboor van sijne Mat.

Item soo sal hij gehouden wesen te leggen de loote vorsten, de vensters versien met behoerlijke Locquetten naer Eysche van het werck.

Item soo sal wel ende behoorlijk de hoecken vande topcynden, toren, vensters, ende andere daer het werck vereycht sluyten ende vluchten naer behooren.

Item soo sal de schallien op wercken in behoorlijke verbant, naer haere groote ende lengde soo ende gelijk als het werck sal verheysschen ende toe laete te minste twee derden deele onder te decken ende een derde deel bloot te blijven.

Item sal de voors. Aennemer alles moeten doen op sijnen cost sonder dat den Aenbesteder elders innegehouden sal wesen, als alleen te leveren de schallien ende nagelen ende t'loot tot locquetten.

Item sal den Aennemer moeten toesien dat de loode gooten ofte eenich ander werck door het stellen ofte andersints niet en worde beschaedicht, oft sal 't sijnen coste alles moeten repareren ende in staet stellen.

Item soo sal den Aennemer sijne naergenomere bedinghe somme worden getelt in drij termijnen, te weten d'ierste derde paert als sal hebben acht daghen gedeckt, het tweede als sal wesen twee derde paertten voldeekt, ende het resterende derde paert als het werck sal wesen voldeekt ende gevisiteert bij meesters hun des verstaenders daer toe t'assumeren.

Op alle weleke condicien den voors. heere aenbesteder naer beproevinghe daer over gedaen aen andere heeft als minsten insetter gelaeten aen Jan van Stockum voor de somme van een hondert ende vijftich gul. daer inne oock begrepen het lossen van de schallien waer voor hij niet en sal vermoghien te pretenderen, ende een halve tonne bier voor de Mey ofte drij guldens inde plaetse. In oirconde etha ter presentie van Mr Jan Loyex dese bij den heere Aenbesteder ende Aennemer geteckent den 4^e October 1694.

Wij Geeraert Loyex ende Balthazar Verstralen schepenen der stadt ende Vrijheyd van Turnhout verclaeren dat voor ons sijn gecompareert Peeter Janssens ende Hendrick Jans-

sens meesters schaliedeckers den eenen woonende tot Antwerpen ende den anderen tot Bergheyck, de welcke hebben verclaert ten versoeke vanden heere Raet, ende Rentm^r Pauly 't hovenstaende werck te hebben gevisiteert, ende opgenomen ende bevonden 't selven decken ende dat daer van dependceert wel ende getrouwelijk volgens besteck ende eyssche van het werck te sijn ghemaect sonder dat daer aen iets manqueert.

Eigentijdig Afschrift. ARCHIEF DER STAD TURNHOUT

XIII.

VERSLAG OVER EEN BEZOEK OP HET KASTEEL.

14 Maart 1736.

Wij Melchior Dewilde ende Michiel Van Dael schepenen der stadt ende vrijheyd Turnhout verclaeren ende attesteren ter requisitie ende instantie van Mr Guilielmus Anthonius de Fierlant ende de heer Joan francois Stuer resp^e hoofschouteth en rentmeester deser voors stadt ende baronie van Turnhout ende met hun in persoon mitsgaeders met Jan bapt. peeters ende geeraerd lijsens meesters molemaker en timmerliedens van hunnen stiel ende peeter direx 's koninghs metselaer ons getransporteert te hebben op sijne majt^s casteele onsen genadigen heere ende aldaer gevisiteert te hebben de caemers ende plaetsen tegenwoordigh beleydt met graenen ende mout competerende aen den admodiateur lombaerts ende deghene certijds daermede beleydt geweest sijnde als oock de plaetsen ende caemers daer onder ende neven gelegen op de maniere als volghit.

Op de kindercaemer wesende cene caemer op den hoek van het casteel west en noordwaerts boven welcke caemer cene andere caemer is beleydt met graen.

Op dese caemer hebben wij schepenen ende comparanten bevonden het besetsel van den muer aen den balek westwaerts afgevallen ende den balek liggende teghens den muer noortwaerts merckelijk gesoncken te wesen gelijk men in

de visitatie van de caemer bovens dese caemer naeder bevonden heeft als volgt.

De caemer boven de voors kindercaemer.

Dese caemer hebben wij bevonden met groen beleydt de planken liggende aen de noortsijde teghens... langhs den muer sijn merckelijck gesoncken ende de geheele solderinge oock merckelijck gesoncken ende voorts de plancken en muragie merckelijck beschaedlight door de holen die de muysen en de ratten daerinne hebben gemaect.

Den grooten sael tusschen de kindercaemer ende de balconcaemer.

Den derden balck naest de schouw hebben wij bevonden omtrent thien voeten naer den oosten int midden doorgebroken ende ons getransporteert hebbende op de caemers boven desen sael hebben wij bevonden dat den vierden balck naest den noorden in het midden oock was gebroken.

In de balconcaemer naest den voors. grooten sal op den anderen hoek van 't casteel westwaerts en suytwaerts.

In dese caemer hebben wij bevonden het besetsel aen de balcken teghen de mueren door ordro van den heere hoofschouteth daer aen gedaen anno 1735 afgevallen 'tghenemen oordeelt veroorsaect te sijn door de swaerte van de graenen waarmede de andere caemer boven dese caemer is beleydt als naerder int gevolg voorders hebben oock onder-vonden dat den boogh van de venster suytwaerts in de voore. balconcaemer was geborsten ende gescheurt.

In de caemer boven de balconcaemer.

Dese caemer hebben wij bevonden met graen beleydt ront som tegens den muer menighe gaeten gemaect door ratten en muysen soo in de plancken als in de mueren.

In de caemer van d'heer Rentmeester Stuer

In dese caemer hebben wij bevonden dat het besetsel van den muer onder de balcken was afgevallen apparentelijck veroorsaect door het graen hetghene op de caemer boven de gescijde is leggende gelijk hier naer.

In de caemer bovens de voors caemer van d'heer Stuers genaempt capiteyns caemer.

Op dese caemer hebben wij bevonden menigthe gaeten van

muysen en ratten veroorsaect door 't graen op de voors caemer gelegen hebbende 't selve hebben wij oock bevonden op de caemer bovens de poorte alwaer oock graen gelegen heeft.

Op de audientiesael wesende naeste caemer van d'heer Stuers westwaerts

Desen sael hebben wij bevonden met mout en graen beleydt rontsom in den muer ende plancken menigthe gaeten van ratten en muysen veroorsaect bij occasie van 't graen en mout aldaer liggende.

Op de caemer bovens den voors audientiesael.

Dese caemer visiterende heeft den meester-baes van ditto lombaerts ons gesydt datter maer omtrent hondert veertelen graen laegen daer noghtans bij notitie staende op den muer met røde aerde geschreven aen ons schepenen is gebleken datter tweehondert en tweendertigh veertelen graen waren liggende ofte hadden gelegen voorders verclaeren wij ondervonden te hebben dat de mueren en plancken door de muysen en ratten waeren beschaedight gelijk in de voors audientiesael, dat het bezetsel op veel plaetsen van de plancken was afgevallen de plancken ofte solderinge aen de westzijde door de swaerte vant graen gesoncken ende het graen van muysen en ratten door crabbel ende doorloopen.

Op de tweede caemer boven de balconcaemer.

Op dese caemer alwaer oock graen gelegen heeft heeft men ondervonden dat de plancken en mueren oock waeren beschaedight op de manniere gelijk in de audientiesael, sijnde de schaede alomme notabel de door 't liggen van 't graen veroorsaect is ende om voordere schaede te verhoeden soo oordeelen wij dat het convenieert ende nootsaekelijck is dat de graenen van 't voors. casteel worden gemanoveert dat alles wordt herstelt gerepareert ende besuyvert ende om het vallen van de gebroke balcken te prevenirien soo hebben wij noodigh geoordeelt dat de selve balcken moeten worden onderschoort ende ondersteunt waeromme de attestanten uyt sijne Majt stalle hebben gelicht enen steune die sij in presentie van ons schepenen hebben gestelt onder den gebroken balck in den voors. grooten sael. Allen het welck wij schepenen ende attestanten

alsoo verclaeren te wesen waerachtigh bereydt sijnde dese onse attestatie onder onsen deughdelijcken eedt te affirmeren des noodigh ende aensocht sijnde in kennisse etc. desen 14 Meert 1736.

Melch : De Wilde
M. Van Dael
J. B. Peeters
Geert Leysens
Peeter Dierckx
Me presente absente secretario
J. B. Van Gastel.
1736.

Oorspronkelijk stuk. — ARCHIEF DER STAD.

XIV.

VERKOOP VAN HET OUD STAKETSEL
ROND DE WARANDE.

15 December 1740.

Conditien ende voorwaerde volghens de welke van weghens sijne conincklijkeke majesteyt van Pruyssen door D'heere Joan Francois Stuers Raedt ende rentmeester van sijne opgemelde majesteyt ingevolghede de commissie gegeven in sijne crijghs ende domeyne caemer tot Cleve in date derden december 1700 veertigh onderteekent gelaert, Smits, ende raesveldt ende gecontresigneert C: De Vries Sris, naer voorgaende publicatien, uytbellingen ende andere bekendmaekinghe sal vercocht worden ten hooghsten ende schoonsten het oudt staectsel staende ronthomme de warande van sijne voorschrevede conincklijkeke Majesteyt van Pruyssen ende daer omtrent beginnende aen den candt van den houten haspel.

1.

In den eersten sal men het voorschreven hout vercoopen met guldens doende iederen gulden eenentwintigh stuyvers brabantts courant te betaelen ten comptoire van den voor-

schreven heere rentmeester ende gecommiteerde, moettende de betaelinghe geschieden in goeden gevalueerden gelde de specien niet minder als schellingen op pene van reele ende parate executie.

2

Item coopers sullen gehouden sijn hunne coopen te verborgen ten contentemente van den selven heere rentmeestere ende vercoopere ofte bij gebreke sullen partijen hun ge-cocht hout andermael afhangen ende vercocht worden ten gebreckelijcken coopers cost ende last die geen gelagh meer en sullen hebben tot het ghene het selve alsdan meer soude gelden.

3

Insgelijckx sullen coopers gehouden wesen hunne coopen hout te amoveren binnen acht dagen naer de vercoopinghe op pene van de verbeurte van 't selven hout.

4

Item sullen cooper gehouden sijn te betaelen drije schellinge van elcken coop terstond sonder cortten.

5.

Item sullen coopers hunne coopenninghen moeten betaelen binnen eene maendt naer de vercoopinghe ende ingevalle eenighe waeren die hunne coopenningen alsdan niet betaelt en hadden sullen gehouden wesen van icederen gulden te betaelen enen stuyver.

6.

Item de coopers sullen hunne coopen moeten verborgen onder dese jurisdictie bedwanckbaar ten contentemente van den voorschreven heere rentmeester den welcken 't allen tijde sonder redenen te allegueren nieuwe borgen sal mogen vraegen tot desselfs contentemente welke borgen hun sullen moeten stellen als debiteurs principael ende moeten renuncieren aen alle exceptien ende beneficien van recht ende speciaelijck ord: et excuss: alvoorens van den effecte daer onderriecht sijnde constituerende ten dien eynde onwederroepelijck soo de coopers als hunne borge N.....

thoonder deses ofte copije authentiq om te gaen ende te compareren voor den souverijnen raede van brabantt wet-houderen van Turnhout ende allomme elders om dese conditie ten laste van de gebreckelijcke coopers ende hunne borgen te doen wijsen executabel cum expensis waerinne coopers ende oock hunne borgen bij desen sijn condescenderende.

Actum coram Augustinus Van Alphen ende J. B. timmormans schepenen desen 15en X^{ber} 1740.

1ste coop	6—5
Geeraert Pals	
Dirck Diels	
2e coop	4—10
Simon Luyckx	
J. B. timmormans	
3 coop	4—0
f: van Waelderren	
Cornelis Luyckx	
4 coop	5—10
pr Dergendt	
Adriaen Caenen	
5 coop	4—10
Cornelis bos	
Arnoldus van putten	
6 coop	8—0
Martinus ookers	
Van der Aa	
7 coop	10—15
J. B. Robert	
Van hulsel	
8 coop	6—0
Ockers	
Van der Aa	
9 coop	4—5
Arnoldus van der putten	
Cornelis bos	

10 coop	3—0
van de Luytgarde	
Carel tielemans	
11 coop	2—0
den meyer	
12 coop	4—5
Carel tielemans	
van eysendeyck	
13 coop	4—0
Jacobus perken	
Carolus tielemans	
14 coop	2—10
van de Luytgaerde	
tielemans	
15 coop	5—0
Jan vinck	
Van der Aa	
16 coop	5—0
van hulsel	
J. B. Robert	
17 coop	3—0
pr Dergendt	

Eigentijdig Afschrift. — ARCHIEF DER STAD.

XV

AANBESTEDING VAN EEN NIEUW GELENT
ROND HET PARK VAN HET KASTEEL

22 December 1753.

Conditie ende voorwaerde waer op van wegens zijne Excellentie den hertogh van Sylva Tarouca als hertogh van turnhout chevalier van gulde vlies president van den su-premen Raede van Nederlant ende italien. tot Wceenen etc.

etc, door dheer J. B. Van Gastel Rentmeester der Domeynen alhier op aggregatie ende welbehaegen van sijne voor. Excellentie aen de minst aennemende publicquelijk sal worden aenbesteedt het maecken van een nieuw gelent ronthom het park alhier.

het eerste ende leste fack sal moeten wesen van twee paelen ende sal alsoo moeten worden ineen gewerect van het beginsel tot het eynde toe.

De paelen sullen moeten in de aerde staen twee ende half voeten ende den aennemer sal gehouden sijn aleer de selve in de aerde te stellen van onder te branden soo hoogh als de selve in de aerde moeten staen.

Ieder fack binnen de paelen sal moeten hebben de breedte van elf voeten precies middel op middel waer inne sullen moeten gewerect worden seshien latten behoorelijk genagelt ieder Lath met ses nagels op drij rechels ende voorts op de selve maniere gelijk het gelint is genagelt ende gewerect aent moldershuys alles op de selve hooghde ende op het selve formaet van dieckte ende op de selve forme dwelek aen den aennemer sal dienen voor model.

Den aennemer sal oock moeten in aecken een hecken aen den hoeck van den hoff van den heer hoofdschouteth volgens het model hetwelck hem sal worden overgelevert waer voor aen den selven aennemer sal moeten betaelt worden rato van een fack.

Den aennemer sal aent huys bewoont door Jan empsens aen de warande oock moeten maecken een hecken op de maniere ende mits genietende de betaelinghe als voor

Den aennemer sal aent selve huys oock moeten maecken ende bewereken een poortjen volgens het model dwelek hem sal worden overgelevert waer voor hem sal betaelt worden a rate van een halff fack.

het eyserswerk ende naegelen sal aen den aennemer worden geleverd weghens zijne Excellentie sonder coste ofte last van den aennemer.

het houth noodigh tot het voors gelint poortjens ende heckens sal aen den aennemer worden aangewesen op Bossche van grootenhout.

Het uyt doen der boomen sal becostight worden weghens sijne hooghgemelde excellentie als oock de vraghten ende transport in de warande.

Dogh sal den aennemer de selve boomen op sijne maete ende lenghde op den voors bossche moeten cortten ende be-cappen sonder cost ofte last van sijne voors Excellentie sonder dat den aennemer eenigh gesagh sal hebben tot de schaelen ende afval allen dwelek gereserveert wordt tot behoef van sijne voors. Excellentie.

Den aennemer als hem het hout sal wesen overgelevert sal daer van recipisse moeten geven aen den voors. Rentmeester ende het selve moeten bewaeren als sijn eygen, ende in cas daer aff eenigh houdt moghte ontvrempt ofte gestolen worden daer voor sal den aennemer moeten verantwoord worden ende voor het ontvremt hout ander in plaetse leveren van de selve qualiteyt sonder cost ofte laste van sijne Excellentie.

Den aennemer sal zijn aengenomen werck moeten voltroocken hebben binnen den tijd van vier maenden naer dat hem ratificatie ende approbatie van Zijne Excellentie sal wesen bekend gemaect.

Dese aenneming sal geschieden bij overlevering van billetten ende die het minste sal hebben geschreven sal positiven aennemer wesen.

Reserverende niettemin de heeren aenbesteder van hun te mogen houden aen alsulcken schrijver als hun believen sal sonder daer over redenen te moeten geven.

Ieder sal moghen verminderen bij billetten tot morgen den 22^e deser ten elf uren voor noon als wanneer aennemers sullen moeten compareeren ten stadhuyse alhier om den lesten handttslagh te ontfangen ende als aennemer te te boeck te worden gestelt.

Als wanneer den aennemer voor de voldoeninge deses sal moeten stellen goede solventie borge ten contentemente van de heeren aenbesteders welcke borge sal moeten remontieren dor alle oxeption ende beneficien van recht naementlijk ordinis et excussionis alvorens van de effecten dier on-derricht

Ende in cas de aennemer binnen den besproken teydt sijne aengenomen partije niet en hadde voltrocken ende volmaeckt soo sal den voors Rentmeester het werck door een ander mogen laeten voltrecken ten coste ende laste van den aennemer.

Den Rentmeester sal aen den aennemer de betaelinghe doen naer proportie dat liet werck sal wesen geavanceert soodaenighlijk dat de geheele betaelinghe sal wesen geschiedt soo haest het werck compleet sal wesen voltrocken.

In welke voorschreven conditie de aennemers verstaen worden te condescenderen bij ende mits desen constituerende ten dien eynde onwederroepelijck.

thoonder deses ofte copije authentique om te gaen ende te compareeren voor den souvereynen Raede van Brabant, wethouderen van turnhout ende alomme elders daer het den heer Rentmeester goedt duncken ende gelieven sal ons dese andermael vernieuwende ende herkennende de aennemers ende hunne borgen int onderhout ende volbrengen van allentghene voor is volontairelijck te doen ende laeten condemneren ende dese thunnen laste te laeten wijsen executabel cum expis gelovende ende verbindende als naer recht :

Ende op heden de 22e December 1753 de voorscreve billetten publicquelijck in college van ons schepenen geopent sijnde is minsten aennemer bevonden Anthony Peeters met sijnen geassocieerden Jan bapt. Vueghs voor de somme van guldens seventhien stuyvers voor ieder fack.

Actum in collegio Dominorum.

Desen ut ante : Anthoni Peeters
 Janbat Vughs

Oorspronkelijk stuk.

ARCHIEF DER STAD Nr. 152

XVI.

BESTEK VOOR HERSTELLINGEN AAN HET KASTEEL.

21 Pluvisse jaar XI.

Devis estimatif des Réparations à faire au chateau de Turnhout actuellement le trib: et maison d'arret.

Au levant.

	francs	centimes.
au toit plomb, ardoises et main d'oeuvre	1000	..
bois pour les poutres et solives	500	..
planches clouts et main d'oeuvre	700	..
maçonnerie et ferraille	500	..

Au midi

Ardoises, plombs, clouts et main-d'oeuvre	500	..
fenêtres, vitres et ferraille	400	..
maçonnerie et main-d'oeuvre	300	..

Au couchant

ardoise, plombs, clouts et main d'oeuvre	600	..
fenêtres, vitres et ferraille	500	..
maçonnerie et main d'oeuvre	200	..

Au nord

ardoises, plombs, clouts et main d'oeuvre	400	..
fenêtres, vitres, portes et ferraille	300	..
maçonnerie et main-d'oeuvre	100	..

Dans les caves.

pour réparations aux pavés, fenêtres et portes	500	..
aux cheminées en total	300	..
réparations au pont	600	..

en total sept mille quatre cent francs	7400	..
aux pompes et écuries	300	..
Porté en double	15400	..

Aussi fait et expertisé pour nous Jean van der heyden maitre charpentier et Adrien Feyen maitre maçon habitants

de la commune de Turnhout, nommés par le maire comme experts à l'effet de faire l'expertise précédente le 21 pluviose un onze:

Eigentijdig Afschrift. — ARCHIEF DER STAD.

XVII.

BETALING VAN ACHTERSTAANDE
GELDEN VOOR HET KASTEEL

Brussel, 31 December 1816.

Monsieur le maire,

En réponse à votre lettre du 27 reçu hier le paiement du quatrième quart du Château de Turnhout devant se faire à mon domicile à Bruxelles ainsi qu'il est stipulé dans l'acte de vente et ainsi que les paiements précédents ont été faits j'attendrai dans le courant de la semaine prochaine la personne qui sera chargée de venir me compter les fonds, et mon fils se trouvant à Bruxelles il donnera la ratification de la dite vente. Ainsi, Monsieur, tout cela se fera en même tems. J'ai déjà prévenu le notaire pour la quittance et il m'a promis qu'il se trouverait à Bruxelles dans le courant de la semaine prochaine.

Vous savez aussi que l'année de loyer pour l'exercice de 1813 m'est due en entier. Ainsi vous voudrez bien joindre cette somme de trois cent francs à celle de cent et cinquante francs qui me sont dus pour les six derniers mois de l'année 1816 moyennant quoi cette affaire sera terminée.

Recevez je vous prie, Monsieur le maire, l'assurance de ma parfaite considération.

La comtesse DEPESTRE DE LA FERTE,
née PETIT DE BOGERUES.

Op het adres stond : A Monsieur, Monsieur C: J: J: Sanen, maire de la ville de Turnhout, à Turnhout, dépt des deux Nèthes.

Eigenhandige Brief. ARCHIEF DER STAD Nr 1714.

Kan. J. E. JANSEN, O. P.

INHOUDSTAFEL

	Bladz.
Titel I. Staat der bevolking	5
» II. Gemeentebestuur	11
» III. Gemeente-inkomsten	19
» IV. Liefdadige gestichten	25
» V. Eeredienst	31
» VI. Openbaar onderwijs	33
» VII. Schoone kunsten, wetenschappen en letteren	42
» VIII. Gezondheidsdienst	46
» IX. Justicie, openbare veiligheid, gevangenis.	49
» X. Militie	52
» XI. Openbare belastingen	56
» XII. Openbare werken	60
» XIII. Landbouw	66
» XIV. Nijverheid	70
» XV. Feesten	77
Geschiedkundige bijdragen uit de archieven van Turnhout	83

